

Néző • Pont

IRODALOM – KULTÚRA – MŰVÉSZETEK

VIII. évfolyam – 2013. november

HOLLÓ LÁSZLÓ
GRAFIKAI JEGYZETFÜZETEI (3.)

ARS SACRA FESZTIVÁL
A CSEND ÜZENETE
GYURKOVICS HUNOR KIÁLLÍTÁSA

MÚZEUMI KURÍR
KÖNYV ÉS GRAFIKA
KASS JÁNOS; VINCZE LÁSZLÓ

MARGÓ
KULTÚRA, ÉRTÉK, VÁLTOZÁS A TÁNCMŰVÉSZETBEN
BERTHA ZOLTÁN „SZÉKELY HOMÉROSA”
HATÁRON TÚLI MAGYAR FOLYÓIRATOK

VITÉZ FERENC
irodalmi és művészeti
folyóirata

54. kötet
(40. megjelenés)

Néző • Pont

IRODALOM – KULTÚRA – MŰVÉSZETEK

VITÉZ FERENC
folyóirata

Debrecen, VIII. évfolyam; 2013. november
(54. kötet; 40. megjelenés)

Írja, szerkeszti és kiadja:

VITÉZ FERENC

✉ ferko824@gmail.com;

📍 Vitéz Ferenc PhD – 4027 Debrecen – Füredi út 67/B. Fszt. 2.;

☎ +36–20/965–2921

A Néző • Pont archívum fellapozható
a www.licium.hu oldalon és az Országos Széchényi Könyvtár
Elektronikus Periodika Archívumában (www.epa.hu)

ISSN 1788–8034

A Kulturális Örökségvédelmi Hivatalnál a 163/2314/2/2011. számon nyilvántartva.

A folyóirat árus forgalomba nem kerül, de megrendelhető.

Megtalálható a könyvtárak olvasótermeiben, egyes múzeumokban, művészeti galériákban, közgyűjteményekben és közművelődési intézményekben, civil szervezeteknél, irodalmi kávéházakban, a Holló László-emlékhelyeken, a debreceni *BLONDEX Művészellátóban*, egyes kulturális és képzőművészeti események helyszínein.

NYOMTA: KAPITÁLIS KFT. – TULAJDONOS: KAPUSI JÓZSEF

A FOLYÓIRAT 54. KÖTETÉNEK LAPZÁRTÁJA: 2013. OKTÓBER 1.

VÁLSÁG ÉS VÁLTSÁG

KONFERENCIA A 100 ÉVE SZÜLETETT
DR. KONCZ SÁNDOR (1913–1983) EMLÉKÉRE
A SÁROSPATAKI REFORMÁTUS
KOLLÉGIUMBAN 2013. NOVEMBER 21–22-ÉN

(Az emlékülés tisztelgés egyúttal a 200 éve született Soren Kierkegaard (1813–1855) munkássága előtt is – középpontban Koncz Sándor *Kierkegaard és a világháború utáni teológia* című, 1938-ban megjelent könyvével)

Tájékoztató:

Dr. Koncz Gábor (+36/20–519–5420)

drgaborkoncz@t-online.hu

Válság és váltság

100 éve született
Dr. Koncz Sándor (1913–1983):
konferencia az életük üzenetéről...

„Tisztelgés a 200 éve született dán filozófus,
Søren Kierkegaard (1813–1855)
emléké előtt is.”

Helyszín: Sárospataki Református Kollégium
Időpont: 2013. november 21–22.

Tájékoztató, javaslatok fogadás,
megkövetkező lépés:
Dr. Koncz Gábor
drgaborkoncz@t-online.hu
+36-20-519-5420

TTT Székely Egyesület
info@ttt.hu
+36-30-467-5466

„Féltékenykedj Átköszörvél...”
Dr. Koncz Sándor írásai olvashatók a
Zempléni Nyitott 2013. évi nyári számában
www.zempleni.hu

Debreceni
Ősz
2013

November 17.
19 óra –
Kölcsény
Központ,
Nagyterem

Csík 25 – JUBILEUMI NAGYKONCERT

„Ahogyan a szerelem is tud gyönyörű, ugyanakkor gyötrelmes lenni, úgy a népzene szeretetében eltelt 25 év is tudott göröngyös útra vinni, illetve egyik felemelő boldogságot adni. (...) Hosszú ideig szeretnénk még mosolygó szemű, boldog, meghatott arcokat látva játszani, tudva, hogy van kinek muzsikáljunk.” – Csík János

25 éves lett a magyar népzenei élet egyik meghatározó szereplője. A külföldön is rendszeresen turnézó zenekar 2007-ben Fonogram, 2009-ben Magyar Örökség, 2010-ben Prima Primmissima Díjat kapott. Csík János munkáját 2010-ben a Magyar Köztársaság Arany Érdemkeresztjével ismerték el, 2013-ban az együttes Kossuth-díjat kapott sajátos hangzásvilágú, az autentikus népzenei világgal és könnyű műfajokkal ötvöző, a magyar könnyűzene nemzedékei közt hidat építő munkásságának elismeréseként. A jubileumi koncertre az eltelt évtizedek legérettebb és legnépszerűbb dalaiból válogat az együttes. Vendég: Dresch Mihály és Lovasi András.

Jegyárak: 3.100 Ft, 3.600 Ft

Tarczy Péter: Hárman, királyok (akvarell)

A folyóirat megjelenését támogatja:

NEMZETI KULTURÁLIS ALAP
DEBRECEN MEGYEI JOGÚ VÁROS KULTURÁLIS ALAPJA

nka
Nemzeti Kulturális Alap

AZ ÖRÖM VIRÁGAI

(Madarász Kathy Margit textiljeihez)

Az öröm virágai
nem hervadnak, belenőnek
a télbe is, mikor már fagyott remény
kopogtat a törzseken a széllel.
Szirmaik tövében őrzik azt a régi,
tündérfogócskás éneket.
Arannyal átszótt bánaton
s fehér selymfátylakon
halványbíbor remegéssel
bontják angyalmossollýá
a láthatatlan
fényeket.

Az öröm virágait
érzem sarjadni minden
csipkeszárnyú ébredésben,
fekete rózsák közt is az éjben,
vérvörös indák lüktető vágyával
tulipánszívében a magára hagyott
nyárnak; s látom, hogy az ég hideg
és harmatos ezüstjén átlehel az idő,
állig gombolt reményben járnak
a reggelek, óvatosan és kéken
a bársonykertek alján.

S én ott érzem
jelenlétedet az imádkozó selymek
suhogásában, a tarsolylemezek
és szövött négyzetek, tulipánkoronák
és pelikáncsőrök tövében,
minden évszakban, minden este
és minden percben,
Bethlen Kata életfája minden ágán,
a szivárvány minden színében,
s megpihenek az öröm virágán,
míg nézem azt az ismeretlen
csillogást, a gyöngyös pántlikást,
mint a könnyet Máriák
csodálkozó tekintetében.

Az öröm virágaiból
építetek magunknak templomot,
az illatból erős falakat,
mosolygó szentek csodálta oltárt,
ablakot a fényből,
kupolát a harmatából,
a táncoló szirmokból
harangtornyokat,
s a szirmok közébe zárt
reményből csodát.

Indák mögé
keresztet növesztek,
bibékhez álmokat rakok,
fehér miséhez
lenből párnaveget,
a hold ölébe csillagot lopok,
aranyba mártott kertjeink fölött
bizánci fény motoz.
Botladozva így a rímeken,
magányomat
és szerelmemet,
(azt a fekete szárnyú eget
s az áldott rózsacsipke báját)
szaténvirágok énekébe
hímezem.

*Madarász Kathy Margit: Az öröm virágai II–III.
(a nyitó oldalon a sorozat I. darabja látható)*

ARANYSÓHAJÚ...

Aranysóhajú búzaföld,
magába szippant a hajnal,
dereng a ködhatár;
az ég aljára csipke csüng,
az Isten köténye egyre nő:
a mélyén összemoccan
a félvállú félelem s a vágy,
meg az idő elcsodálkozik,
hogy levegőt vesz
a hajszálgyökér;
s ahogy egy csiga átvacog
a hajnali egek
harmatos leheletében,
a remény homlokán
összeér a tegnapi bánat
az ébredő gyümölcsösök
csókot kacagó illatával
a keleti szélben.

Madarász Kathy Margit: „Őseinket felhozád...” (fali textil)

„Ó, SZENT ISTVÁN DICSÉRTESSEK...”

*Madarász Kathy Margit ünnepi kiállítása – „István király
és a magyarság 1000 éves keresztény életének dicsérete”*

Madarász Kathy Margit Debrecenben élő Ferenczy Noémi-díjas textilművész még a Millecentenáriumra készítette el azt az ünnepi öltözéksorozatot – „István király és a kereszténység felvételének emlékére”, valamint „A magyarság 1000 éves keresztény életének dicséretére” –, melyet augusztus 15-én (kapcsolódva a Szent István napi ünnepséghez) most újra egyben csodálhattunk meg, Szent István intelmeinek csokrával és Sándorné Fehér Gyöngyi virágkötő mester kompozícióival a debreceni Kölcsey Központ Bényi Árpád termében.

„Ebben a teremben együtt van a teremtett, a kölcsönzött és az elvárt emberi méltóságra törekvés – mondta megnyitó beszédében Fekete Károly professor, a Debreceni Református Hittudományi Egyetem rektora. – Kathy Margit ihletett stílusa egyszerűen *gyönyörködtető*. Gyönyörködtető, mert a művész kiegyensúlyozott munkáját bearanyozó csend, nyugalom, harmónia, a festőművész-férj biztosságot adó szeretet-háttere is beleszövődött munkáiba. Ebben az ember-séges alkotó folyamatban otthonosak, magától értetődőek és természetesek az ősi motívumok ismétlődő ritmikái, azok továbbgondolásai, motívumszekvenciái és a tőlük elváló formai, színbeli váltások.”

Fekete Károly olyan „prédikáló öltözeteknek” aposztrofálta Kathy Margit ruháit, melyek „az Édeni és Golgotai keretben arra emlékeztetnek, hogy a keresztyénség tanításában az *új ruha kegyelem-szimbólum*.” A teológus professor metaforikus példákat idézett föl beszédében: a tékozló fiú felé atyja új ruhát nyújt, hogy ezzel is demonstrálja a bocsánatot, „az elfedezést, hogy visszafogadtatott az örökös”; Pál szintén beszél az új emberről, amelyet fel kell öltözni; a *Jelenések könyve* látatja a fehér ruhába öltözötteket, akik jönnek a nagy nyomorúságból és megkapják az üdvösség koszorúit.

„S amikor a magyarság 1000 éves keresztyén életének dicséretéről beszélünk államalapításunkra emlékező nemzeti ünnepünk küszöbén, akkor az emberi méltóság elvesztésének és a ruhátlanság szégyenének a jelével kell szembesülnünk, a Krisztus keresztségével. A kereszthalál méltóságon aluli és mezítelenül végrehajtott gyalázat volt. A keresztyén művészetben használatos tizenhárom-féle kereszt-típus egybeszerkesztése áll szemben a ruhátlan Éden-kárpitokkal és a királyi-fejedelemasszonyi öltözetekkel. Győzelmi zászló ez, amelynek köze van az öltözetváltáshoz is.”

FOTÓ: VARGA JÓZSEF

MÚZEUMI KURÍR

A CSEND ÜZENETE

*Ars Sacra fesztivál:
Gyurkovics Hunor kiállítása a Hajdúsági Múzeumban*

A Szakrális Művészeti Fesztivál szinte kötelez, hogy a műalkotás *szent dolog* jellegét értelmezzük. Iskolás példák helyett a szakralist a megmaradással állítjuk viszonyba – a hovatarozás és önazonosság sarokpontjain –, kiemelve, hogy a *szakrális* a vallási, etikai és esztétikai vonatkozásokkal egész világképet strukturál. Nem azonosíthatjuk a szakralitást a vallással, ugyanakkor a hétköznapisággal szemben az *ünnepi* jellegre utal, és a hétköznapok rendjét

is meghatározó vallás nem képzelhető el szakrális közeg nélkül.

A *vallás nyelve* párhuzamba állítható a művész beszédmódjával: mind a kettő túllép a hétköznapi értelemvilágon. Polányi Mihály a vallást az ábrázoló művészi alkotásokhoz hasonlította, arra apellálva, hogy a mű jelentése is természetesen túli: mert a földi térben és időben lezajló eseményeket végül is a földi téren és időn kívüli mozzanatok keretezik. A vallás lényegi sajátossága a földi és isteni határait átlépő képesség. A szakrális tér (akár a transzcendencia) nem valamilyen rögzített hely, inkább élmény. Ezért érdemes nemcsak a *profánnal szembeni szent* jelentésében használni a szakralist, hanem úgy is tekinteni rá, mint a létezésnek értelmet adó önálló minőségre.

A művészet és szakralitás jelentésterében közös a létrehozás gesztusa, a valóságérzékelés és valóságteremtés képessége. Hajlamosak vagyunk még a Hegel szerinti analógiát is elfogadni a művészet és vallás között. Márai olyan szellemi-művészi képességről beszél, mely látomás formájában mutatja meg a mitikus kezdetben vajjúdó valóságot. Gyurkovics Hunor biográfiája mélyebb

és kézzelfoghatóbb kapcsolatpontokat mutat föl az ő művészi munkája és a szakrális attitűd között.

Gyurkovics Hunor akrilképei A csend üzenete című 2013-as ciklusából

Az 1941. év utolsó napján született alkotó presbiterként vállalt választott megbízatást a Szabadkai Református Egyházközségben, de nem volt idegen tőle ez a közeg: az édesapja református lelkész volt. Ma már tisztán érzékeli – vallotta meg egy interjúban –, hogy az apjától a határozott, néha makacs, de céltudatos elkötelezettséget, a hivatás- és nemzetiségtudatot, a tudásvágyat kapta örökségül; édesanyjától a még nagyobb hitet, hogy az imának ereje van, hogy a hit, a remény és a szeretet

nem kiüresedő szavak, de valódi élet-programot jelentenek. S ő is gyakran megtapasztalta, hogy a hit többet ad a vallásosságnál, és arra is rájött, hogy a természet mélyebb megismerése Isten létét bizonyítja.

Az Újvidéken megnyílt iparművészeti középiskolában a grafikai szakon tanult tovább, majd Belgrádban iparművészeti akadémiát végzett. S nem bánta meg, hogy a lelkési élethivatás helyett a művészi pályát választotta – mert Istent szolgálja ma is, a művészet eszközeivel. Kálvin az *Institutió*ban azt írta, hogy a művészet is a Szentlélek ajándéka, ezért élni kell vele, az Isten szolgálatába kell állítani, és abból, ami megadatott nekünk, a lehető legtöbbet kell az emberek hasznára fordítani. Tehát nemcsak a művészet állítható

szoros viszonyba a szakralitással, de a Szentlélektől megáldott, az emberek hasznára és Isten dicsőségére végzett tevékenységek sora is. Minden olyan cselekvés, melynek célt és kiteljesedést a létezés értelmének keresése ad. És a művészi cselekvés végül is nem más, mint e titok folyamatos faggatása:

Mi célból vagyunk e földön, mi a feladatunk, az életet hogyan tudjuk teljesebbé tenni – és mindenekelőtt arra kell válaszolnunk, hogy kik vagyunk. A szakrális identitásképző erejét fokozza a művészet még tovább, ahol (szerepét tekintve) nincsen valódi különbség az alkotás és az aktív befogadás között.

A csend üzenete – emeli ki a cím a szakrális és művészi kommunikációs kapcsolatát. A modern kommunikáció-tudományban megkülönböztetünk egy

szakrális kommunikációs irányzatot is, mely különbséget tesz az embernek Istennel (a Szent Másikkal) való párbeszéde, illetve az emberek egymással folytatott, Istenről való beszélgetése közt. Általános kritika, hogy az emberi megértést zavarja a világban kialakult túl nagy kommunikációs zaj. (Az olyan tényezőket nevezzük kommunikációs zajnak, amelyek nehezítik a megértést, noha mindkét fél közös nyelvet beszél, és ismeri a kódot – ilyen zaj lehet az, ha nincs elég térerő a telefonáláshoz, az egér megrágtá a régi könyv lapjait, lassú az internetkapcsolat, túl hangos a dübörgő zene.)

Mindenesetre alaplényegében – a mélység és a magasság közötti átjáró státuszában – értékelődik föl ma is a csend, amikor kiszakít a hétköznapi-ságból, így ünnepi, szakrális jelentése lesz; másrészt a csend a Szent Másikkal folytatott párbeszéd igazi közege. A csend önmagában is üzeni, hogy rendkívüli esélyt kapunk a megértésre és a megismerésre, melynek eredménye a *megtérés* abban az értelemben, hogy megismerjük magunkat és a bennünk meglévő magasabb szintű (minőségű) elrendeltetést.

A csend üzenete
Gyurkovics Hunor 2013-as
akrifestményei

Gyurkovics Hunor művészi pályafutása a Szabadkán 1971-ben indult folyóirat, a *Létiünk* műszaki szerkesztésével kezdődött. Arculattervezőként, számos logót, jelet, védjegyet készített, a szimbólumjelleg megkövetelte tömörítés lényeglátásra, az egyszerűben rejtőző tökéletes fölismerésre ösztönözte. – Itt alakult ki a körformához (oválshoz) való vonzalma. Egyetemes szimbólum már maga a forma is, abban fedezte föl a létezés különböző szintjeinek organikus egységét; sőt, a kör – más geometriai formákkal társítva – a földi és a földöntúli, avagy a szent és a profán párbeszédét tükrözi. A legújabb sorozatban igen változatos megjelenéseit látjuk ennek a természeti formákban és a geometrikus jelek szintjén egyaránt tisztán kódolható dialógusnak.

„Hogy érdemes-e a művészettel foglalkozni, ez a kérdés sohasem merült fel bennem, hisz tudjuk, hogy a szerelem vak, és a művészet – bármely ága is legyen az – az én nagy szerelmem” – szól a máig hiteles vallomás. De azt is vallja Gyurkovics Hunor, hogy a művészet játék. Komoly játék, amelyben ott van az élet energiája. S az életenergiát a humor klasszikus jelentésében is érthetjük, hiszen a jó kedély, az önrónián keresztüli, szeretve kritikus látás a művész fontos attribútuma.

Anekdotáknak sincs híján, humoros és tanulságos történetekkel lepi meg a hallgatóját. Íme, az egyik: – Egyszer Virág lányomnak vizsgához adtam egy kis művészettörténeti ismertetőt, utasítást. Többek közt mondtam, hogy a művészeknél nem árt, ha kissé egzaltáltak, megszállottak, mert az ihleti őket az alkotásban. Például Van Gogh. A lányom felnézett, jelentős pillantást vetve rám, és azt mondta: „Apa, most már értelek!”

Gyurkovics Hunor – igazi közösségi művészként – több száz kollektív kiállításon szerepelt, s mellette mintegy 200 önálló tárlatot rendezett. Évente legalább öt–tíz nemzetközi művésztelep munkájában vesz részt; rendszeres vendége volt Hortobágnak, törzstagja a Hajdúsági Nemzetközi Művésztelepnek. Itt találkoztam vele én is, újságírói minőségemben, éppen 20 évvel ezelőtt, 1993-ban. Ő akkor a volt Jugoszláviát sújtó pszichózisról beszélt, az egyetemes lélekasadásról.

Féltette az embert, mert féltette a növekedést, ami a léleknek az a sajátossága, hogy mind közelebb szeretne kerülni az Istenhez, a látható világból kiemelkedve (felülemelkedve) mintegy organikus közösséget találni/teremteni a láthatatlannal.

Noha képein többnyire nem látjuk az embert, számára mégis az ember a legfontosabb. Az ember környezete, a belső világa, a tájban föllelhető emberjelképek köszönnek vissza a képekről. Az ember arcait, lelkét látjuk viszont a föld színeiben, az életét és a ráncait a barázdákban, az ember reményeit és hitét a napban, amott pedig a vágyait a kitégult horizontban. Avagy az ember rendjét és költészetét. A Gyurkovics Hunor-kompozíciók összefogó festői elve a líra és geometria egymást kiegészítő

szító volta. Az érzékenység és a látható logika. A kaland és a rend.

Az alkotót a magyar kultúra ápolásáért Szervátiusz Jenő-díjjal ismerték el, megkapta a Káplár-, Boromisza és Cívis Nívódíjakat. Igen aktív, intenzív, ihletett, munkás napokat-heteket tölt a különböző alkotótáborokban, honi és külföldi művésztelepeken. Magam is tanúja voltam nem egy alkalommal, hogy egy kamara-kiállításra való képanyagot festett Hortobágyon, Hajdúszoboszlón – most Hajdúböszörményben ugyanígy történt, az 50. jubileumi idény során. Bár a pasztell mellett az akvarell- és az akrilfestés gyorsasága vonzza, magas szintű elismerést kívívó teljesítményét ez nem kisebbíti. Teljes művészi arzenállal áll előtünk, egységes festői világgal – ami a véleményem szerint leginkább annak köszönhető, hogy Gyurkovics Hunornak hiteles és megbízható a világképe. Ez nemcsak a művészi tudást vagy a világismeretet jelenti, hanem mindenekelőtt az értékrendet, valamint a tudás erkölcsi meg-alapozottságát.

Gyurkovics Hunor a hortobágyi festőkolóniát létrehozó – Nagybánya felől s Hajdúböszörményből verbuválódott festőtíriász – Boromisza Tibor, Káplár Miklós és Maghy Zoltán örökösének vallja magát abban az értelemben is, hogy a földrajzi meghatározottságú területet (legyen szó a Hortobágyról vagy Vajdaságról) nemcsak tájként, külső látványként kívánja bemutatni, de belső élményforrásként is láttatni

kívánja. Követi azt a szemléletet, mely szerint a művész a táj és ember, hely és hagyomány sajátos együttesét úgy mutatja be, mint metaforák csokrát, mely alkalmas az emberi érzelmek kifejezésére, gondolatok képi illusztrálására, a kulturális örökség felidézésére.

A csend üzenete

Gyurkovics Hunor műveiből

Boromisza Tibor azt hangoztatta, hogy a magyar művészet megújítását Keletről kell kezdeni, s ehhez jó kiindulási pontnak találta a Hortobágyot a maga régiségével és romlatlanságával. Gyurkovics Hunor ehhez mindenképp hozzátesz annyit, hogy az igazán jó kiindulópont mindig az a hely, ahol élünk, ahol otthon érezzük magunkat. Ez a gondolat – miként a képi geometriában rejlik költészet is – a harmóniavágyat sugározza, ugyanakkor izzó feszültség rejlik Gyurkovics Hunor megejtően szép lapjain.

A hortobágyi törzstagokat bemutató *Ihlet a rónán* című könyvében Arany Lajos is fölívta a figyelmet Gyurkovics Hunor képeinek szimbólumgazdagságára. Idézem a szavait:

„Jelképiséggel telített látásmódjában a gémeskút és a bokor két ága keresztet formáz, a csónakfák fejfák. A puszta egy-egy kietlen részét szinte Ady vízióját visszaalmodva idézi ide: olyan tájat látunk, ahol 'ködgubában jár a november', s ahol 'rég mesék rémei kielevenednek.'” A portréíró úgy véli: szinte mesemotívumokkal szövi át a földet Gyurkovics, és noha visszaköszön az eredeti látvány is, a krétát/ecsetet a gyermekien tiszta fantáziavilág irányítja a képen.

A már-már mesei időtlenség melletti másik sajátossága az időtükröző szemlélet. A számos árnyalatnak és kontrasztnak saját kronológiája van. Az egymásra toló idősíkok közt minden hangulat olyan, mintha emlék lenne

egyben. Az emlékjelleg magyarázhatja egyrészt a nosztalgikus atmoszférát, másrészt az emlékjelek felkiáltójelek, ezért a passzív nosztalgiával az aktív cselekvésösztönzés kerül szembe. Ez is feszültségforrás a képen.

A Gyurkovics Hunor-kép egyszerre lírai és drámai. A festőanyagból szín és vonal, tömeg és hiány egyszerre lesz, a szerkezet és hangulat, az alak és metamorfózis szimultán módon érvényesül a képen, amely egyszerre az elbeszélés eszköze és a dramatikus ellenpontok érzékeltetője. Gyurkovics Hunor ezzel a kettős tulajdonsággal nagyszerűen gazdálkodik *A csend üzenete* sorozat akrilfestményein is.

Emberminőséggel lényegülve át, a fa és bokor sorsot jelenít meg. Nemcsak a körforma és a kompozíciós rend, a keresztjelképek vagy a kopjafák miatt erősödik föl a kép szakrális jellege, de a templomi áhítat – vagy az istenivel párbeszéd-kapcsolatot kereső helyzet – fokozza föl a megfestett természeti közeget méltóságossá, az alázatosság grádusán láthatatlanul is fölemelővé.

Csupa jel sorakozik a képeken, mégsem érezzük általuk-bennük a tömörítés kényszerét.

A csónakfejűek közül fölszálló madár a lélek. A kereszt és a kör az ember és mindenség, az elrendelés, a múltó és az örökkévaló találkozása. Az ég szivárványt villámlik itt, kivirágzik ott a nap, küzdő mementó lesz a tavaszra nyíló fákból és cserjékből. A test és lélek, az anyagi és szellemi, a földi és földöntú-

li, a profán és szakrális (az immanens és a transzcendens) duális eszménye végigkíséri ezt a sorozatot, ugyanakkor megjelenik egy harmadik közeg is, hol a test és lélek, anyag és szellem, profán és szakrális olvad össze.

Nos, ez a közeg tulajdonképpen egy folyamat: a növekedés, az öröm és a mindenkori remény kiáramlása.

Míg a temetőképről a fizikai elmúlás jut eszünkbe, a madár a lélek örökkévalóságát hirdeti, a burjánzó s kiviruló természet, a képeken is érzeki módon megjelenített, pompázatosan növekvő-áramló növényi mikrokozmosz – a virágot bontó fa és a virágba boruló föld, a viráglétezésben összekapcsolódó föld és ég – hirdeti a reménység állandó voltát a növekedésben. Virág-ölelésből tör elő a kereszt is; a fejfák tövében virág nyílik; kivirágoztatja a lélek röppenése a levegőt; és szirmokat bont a nap; szivárványba izzik minden álom és sóhajtás; a szél is virágporthoz zizeg az alkonyatban – s a növekedés titkos hangjai itt nem kommunikációs zajok, de a virágpontos zsongás maga a tiszta kommunikáció a szentséges és a hétköznapi közt.

Gyurkovics Hunor csöndjének üzenete például az lehet – mivel a fejfák és a kopjafák egyúttal az emlékezés méltóságára, az örökséggel, a múlttal szembeni felelősségre és az aktív emlékezésben is megtestesülő reményre utalnak –, hogy a növekedéshez előbb meg kell tisztulni, mert csak így válhat széppé az ember. – Széppé abban az értelemben, amit etika és esztétika vár el, attól függetlenül, hogy életünkben jelen van-e a vallásos minőség, vagy az általánosabb elv (az ünnepvágy) munkál-e bennünk. A jóság és az igazság fogja felöltözni a szépet, végleges döntéseink meghozatalában arra tanítva, hogy reményt szolgáljunk és örömet adjunk – legegyszerűbb, hétköznapi cselekedeteinkkel is.

Gyurkovics Hunor A CSEND ÜZENETE című kiállítását október végétől a debreceni, Fűredi úti református templomban mutatták be

HOLLÓ LÁSZLÓ

GRAFIKAI NOTESZJEGYZETEI (3.)

Holló László (korábban semmilyen formában nem ismertetett, eddig a hagyatékban rejtőző) grafikai noteszjegyzeteiről tettem közé két részben beszámolót a folyóirat 51. és 52–53. köteteiben. Legutóbb fölidéztam Holló 1937–1940 között festett olajképeit is abból a megfontolásból, hogy azokat összevessem a noteszlapokon szintén fölbukkanó vázlatokkal – ugyanis a vizsgált noteszek is java részt az 1937. esztendővel kezdődő időszakot ölelik föl. (Nagy számban találunk látványos párhuzamokat az olyan tematikákban, mint az államalapítás, a Koppány és István konfliktus, lóalak-ábrázolások és paraszti életképi jelenetek, valamint számos portréanulmányt, tájvázlatot is összegyűjtöttünk.)

Megállapítható volt, hogy a vonalas, gyakran szálkás rajzolatú emlékeztető vázlatok – ha nem is pontos egyezést, de – feltűnő hasonlóságot mutatnak Holló utolsó, majd' négy évtizeddel későbbi, 1975-ös tollrajzaival, melyek az Ujváry Zoltán által gyűjtött gömöri népballadák illusztrációi voltak. Arra is emlékeztettem, hogy föl lehet fogni ezeket a legutolsó rajzokat egyrészt a balladai tömörítés sajátos grafikus reprezentációjaként, s értelmezhetjük egy olyan rajzi nyomatékként, amely mindenekelőtt az erős érzelmi hangsúlyt teremti meg.

*Holló egyik 1937-es noteszlapja
(diópác női alaktanulmány)*

Holló László mintegy a képpé válás folyamatát érzékeltette – és Koczogh Ákos is kiemelte ezt a sajátosságot a művész munkásságát értékelő 1987-es albumában (s magam szintén szóltam erről a sajátosságról a 2012. évi, a 125. jubileumra megjelent, életműképeket bemutató könyvemben).

A grafikai noteszlapokban ennek a képpé válásnak a kezdeti stációit és az ismétlő, illetve a variációs fokozatait követhetjük figyelemmel. A noteszek mellett a már ismert, autonóm értékű nagyobb grafikai lapokon is fontos a képpé válás folyamatának rögzítése. Itt elsősorban a mozdulattanulmányokra

és állapotrajzokra vagy a stációváltást rögzítő grafikákra gondolunk (például ugyanazon a lapon Holló ugyanannak a mozdulatnak és/vagy ugyanannak a helyzetnek a különböző vagy reflektáló fokozatait jelenítette meg), illetve ide sorolhatók még azok a grafikai művek, melyek eleve festménytanulmányoknak készültek.

Az alkotás közbeni önmegfigyelés, a témához vagy a tárgyhoz való aktuális viszony értelmezése a művészt segíti a megjelenítendő téma lényegi magvához való eljutásban. De Holló László vajon hová kívánt eljutni, amikor mi a lényegi magról beszélünk? Mintegy a kulturális értékközépponthoz – akkor is, ha a sors és az identitás meghatározásában kulcsjelentőségű István (és Koppány) témakört járta körül, akkor is, ha aktképeket (egy fajta szabadság-allegóriákat) vagy önarcképeket (mint szereprezentációkat) festett, akkor is, ha csak egy faluszéli házat, az ott élő embereket, a kaszálókat és krumplicsedőket örökítette meg.

Koczogh Ákos megállapítása szerint nem a kép tartalmi, kulturális elemei esnek át valamilyen szokatlan metamorfózison. Sokkal inkább arról lehet szó, hogy magának a képpé válásnak az aktusa hordoz egy külön jelentést. „A mindennapi semmiségekben” és a

*Holló László
Koppány tanul-
mánya (diófapác)
1938 k.*

*Jobbra főt egy
szintén 1937 körüli
diófapác grafikai
noteszjegyzet*

múlt kulturális örökségében egyaránt „kultúrateremtő gesztust, folyamatot” láthatunk. „Új értelmezést kap a táj s gyümölcsei, lakodalmasai, szántóvetői, a Bűnbánó Magdolna, Zsuzsanna és a vének, Szent Antal megkísértése, Koppány, Csokonai, Szent István”, illetve saját arcmásainak mindig új és új sora.

S időzzünk el még egy pillanatra a „kultúrateremtő gesztus” kifejezésnél. A dolog és eszme közül az eszme lesz a fontosabb, melynek kifejezője azonban mindig a dolog, s amelynek a mélyén mindig a humanitást kereste Holló.

Ott, ahol a humánus kiteljesedését korlátok akadályozzák, szükségszerű, hogy drámai módon jelenjék meg a művész előtt a létezés, ezért a Holló-féle kultúrateremtő gesztus nemcsak esztétikai, illetve humánusközpontú, hanem konfliktus-érzékeny, reflexív, sőt – az azonosulási készségen túl – megjelenik benne a felelősség is, tehát Holló művészetét jelentős mértékben meghatározza az etikai magatartás.

Éppen a felelősségvállalás kényszere fokozza festményeinek (s képei mellett több grafikájának) drámai és tragikus

karakterét, és éppen ezért nem keresheti a művész menekülésként az idillt, nem egyezhet ki könnyen a sorssal – és számára a kompromisszumot is a megértés jelenti.

Holló László diópác festménytanulmányai szintén a grafikai noteszjegyzetek közül kerültek elő, a fenti 1937-ből, a lenti pedig 1953-ból származik

A reflexivitás készsége és a megértés szándéka könnyen a felszínen képes tartani a feszültséget mindaddig, amíg nem jön létre valamilyen párbeszéd a sorssal és a történelemmel, illetve: amíg nem kezdődik meg a megértést elősegítő értelmezői (vagy identitáskonstruáló) folyamat. Kocogh is épp e feszültségtől véli terhesnek Holló szín- és formavilága mellett vonalrendszerét – ezt írja: „A kép egészét összefogja, szigorúan, s előre megkomponálva, de benne a formát szétrobbantja, a vonalrendszereket megtöri [...] Mindent mozgásban lát és láttat.”

Holló művei „irodalmilag” aligha írhatók át, kivételt jelentenek ez alól az önmagukért szóló jelképek, amelyek az aktok és testtanulmányok, az igát görnyedve húzó jószág és a sorsjelképeként rajzolt-festett lovak, az önértelmezés kényszerétől fűtött önarcképek között fedezhetők föl.

Hollót a sokszor tenyérnyi méret sem akadályozta abban, hogy a benne izzó lendület erejét átvigye a felületre. Sőt, itt is jelen van a témából és annak drámaiságából adódó monumentalitás érzése – mint például a *Szent István temetése* tanulmányain vagy egy-egy akt- és portrétanulmányban.

Két egymással ellentétes szemléleti irány van jelen a Bűnbánó Magdolna-képek grafikai noteszföljegyzésein: a meztelenség mögötti szimbolikus szabadságrendület uralja az egyiket, az asszociatív intellektualitás mellé fölzárkózó, „a szépség most taszít” naplóvallomását erősítő életérzés a másikat (a meztelenül olvasó Magdolnát).

Holló László grafikai ötletjegyzetei:
Tanyaszél (1964); *Hortobágy* (1961);
Tokaj (1966)

Leginkább megrázó erejűek az idős asszonyokról készült portrék (az olajképek között például a Tisza néniről született képek kódolják magukba az ennek a szintnek megfelelő expresszív párhuzamot), és amíg az embernél a személyes sors tükröződik, a szintén drámai expresszív világképet kifejező lovak esetében a kollektív (nemzeti) sors alakulására következtethetünk. Egészen pontosan arra, ahogyan Holló egyénileg megéli a kollektív magunkra hagyottság és az ezzel szembeszegülő értelemkeresés abszurd helyzetét.

A grafikai életműben kiemelkedően gazdag az érzelm kifejezések módozata és színes a megjelenített érzelmek skálája. Úgy véljük, hogy e kis lapokon szintén igen széles az érzelmi és hangulati minőségek tárháza. Több gyermekábrázolásnál figyelhető meg a természetes huncut játékoság mellett a dac, illetve a – gyakran a szegénység miatt érzett – túl korai felnőtté érés nyomasztó felelőssége. A felelősség és a (sorsdilemmák miatti?) töprengés jelen van Szent István arcán – ugyanő egyszerre képes fölmutatni a harag és a megbocsátás gesztusát is, melynek érzelmetükröződése a *Merénylet Szent István ellen* tanulmányain jól megfigyelhető. Jelen van továbbá a félelem és a szorongás (előbbi például a *Szent Antal megkísértése* újabb – a nagyobb képek után majdnem másfél évtizeddel később készült – 1937-es grafikai variációin, utóbbi több portrén és a népéleti zsánervázlatok figuráin érzé-

kelhető a legjobban). A fájdalom gyakran a bánat egzisztenciális érzésévé minősül át, ugyanakkor a bánatnak is több fokozata van: a múltó szomorúságtól kezdve, a melankolikus (és csak ritkábban nosztalgikus) élethangulaton keresztül, a mély kétségbeesésig.

Holló László
1937-es grafikai jegyzeteiből
(diófapác és tustanulmányok)

Végül egy igen ritka megoldásra is érdemes utalnunk: Holló egy 1940-es (datált és szignózott) ceruza krokiján egy meglehetősen különös, groteszk játékra figyeltünk föl. Egy kordé elé két ló van befogva – első (felületes) pillantásra legalábbis úgy tűnik, hogy két lovat látunk. A kusza vonalhálóból is szépen megrajzolódik az előtérben látható ló, amelynek előbb a szinte mosolygós ábrázatán tűnődhet el a néző, majd észreveszi, hogy a mellette befogott társa egy ember. – A lónak emberfeje van.

Afféle 20. századi, alföldi kentaurral van talán dolgunk? Bizonyos értelemben igen: Holló László azonosságvállalásainak egyik meglepő példájával. Ő ugyanis, nemcsak azt jelentette ki a Szent István és Koppány témakör

képeivel kapcsolatban, hogy „István is, Koppány is én vagyok”, hanem azonosítást vállalt a lóval is. Idéztem már másutt (egyebek mellett olvasható az utalás a *Holló László művészete – élet és mű az életműképek tükrében* című elemző album zárszakában), most újra elevenítsük föl az ide vonatkozó valómásrészletet, melyben az Istvánnal és Koppánnyal történő szerepazonosulás kiegészül előbb a téma és történelmi kor többi szereplőjével:

„...az *István temetése* festményen, ugyanazon a képen belül, István is és a mellette álló püspök is én vagyok” – vallotta Holló nemcsak a történelmi festmények e meghatározó vonulatáról gazdag elemzést készítő Módy György történésznek, de Nagy László Jánosnak is, abban az interjúban, amely a Holló Lászlóval készített filmhez lett fölvéve. Nagy László János megjegyzi, hogy Holló szavainak hitele, nyomatéka szinte minden történelmi festményen látható, sőt, az egyes főszereplők

arcán Holló arcvonásai fedezhetők fel, több szinte egy karakteres önarckép.

Meglepőnek tűnhet ugyanakkor Holló vallomásának folytatása: „S a *Fehérló áldozás* című képen az ágaszkodó ló is én vagyok...” S rögtön eképp ölti tovább a szavakat: „A ló. A *Vihar előtt* lovai és a kocsis is, az *Őszi szántás* lovai és a szántó ember is én vagyok. Én vagyok a *Debreceni csata 1849* sebesült lova s az összes ló, amit valaha festettem – ez nagyon sok! – én vagyok!”

S hogy miért? – „Mert az általuk megtestesített tulajdonságokkal, helyzetekkel, gondolatokkal azonosulok. Amit hordoznak, a sorsukkal, amely a magam és a fajtám sorsa is. A lovak sorshordozó jelképeim.” Itt, ezen a kis, halvány vonalas ceruza krockin az ember egyenesen a ló mellé van befogva, hogy cipelje a terhet, a sorsot. Karikatúraszerű önábrázolásról van szó, mely bizonyos társadalmi küldetésreprezentációs szerepet is kapott.

Akár úgy is tűnhet, mintha csak egy goyai *Caprichos* rézkarc elő-vázlattal találkoztunk volna, vagy a rembrandti önvallomásnak egy sajátos, egyszerre intim és abszurd változatával állt volna elő a művész.

Végeredményben tehát ez a néhány, farzsebbe illő notesz csupán elenyésző töredéke lehet annak a műhelymunka anyagnak, mely ezt a kiemelkedő életművet a háttérből és a grafikai arany-

fedezetet is megalapozó módon szorgálta, segítette.

E rajzi ötletjegyzetek alátámasztják, hogy valóban hétköznapi létmódja volt Hollónak a művészet. Ezért is írhatta Kernács Gabriella riporternek (amikor a forgatáshoz alkalmas időpont felől érdeklődtek előzetesen az alkotótól) a 80. születésnap portréfilm előtt, hogy jöhetnek bármikor, „én nem csinállok egyebet, csak festek”.

MAGDALÉNA

Vénemberarcot
mintáz Magdolna teste.
Hold süt az arcra.

Két melle a szem.
Átbámul a halálba
a két duzzadt szem.

Fölszakadt ajkak
lüktetik az imaszót.
S égnek az ajkak.

Ölében vonít
a hajnal. Álom vonít;
farkasok sírnak.

Magdolna-tükör
világít a világra.
Bezárul a kör.

*Holló László 1940-es vázlata
a Bűnbánó Magdolnához*

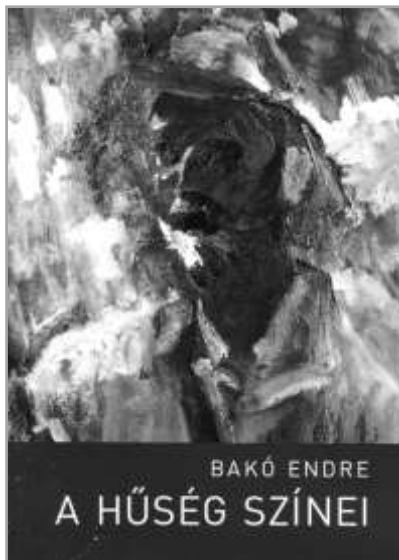
EMBEREK ÉS KÖNYVEK
HOLLÓ LÁSZLÓ EMLÉKEZETÉRŐL

*Bakó Endre Holló-könyve
a művész debreceni kapcsolatait
és utóéletét kutatja*

BAKÓ ENDRE: A HŰSÉG SZÍNEI.
*Írások Holló László Kossuth-díjas
festőművészről.*

Debrecen, Ethnica, 2013., 180 old.

Több mint fél évszázaddal ezelőtt – a Kossuth-díj elnyerése után, 1962-ben – látott napvilágot a legelső könyv Holló Lászlóról a Képzőművészeti Alap Kiadó-vállalatának gondozásában (a *Művészet Kiskönyvtára* sorozatban). Ezt Koczogh Ákos jegyezte, s ő írta a negyediket is (egy nagy alakú reprezentatív kiadványt), 25 év múlva, 1987-ben, a művész születése centenáriumán, 11 évvel Holló halála után. A kettő között Tóth Ervin jelentkezett két könyvvel: 1965-ben a debreceni városi tanács kiadásában jelent meg az elsősorban Holló grafikai munkásságára koncentráló könyv, 1969-ben pedig egy, a grafikákat és akvarelleket szinte eredeti méretben közreadó, a Koczoghét is fölülmúló exkluzív album írására vállalkozott a művészettörténész – annak kiadását az Alföldi Nyomda vállalta föl. Már a '87-es Koczogh-album megjelentetéséből is nagyobb részt kért a Kossuth-egyetem néprajzi tanszéke – ezt vezette Ujváry Zoltán professzor, Holló fogadott unokája, a hagyaték és szellemi örökség gondozója, ápolója, innentől kezdve pedig a Holló életével és művészetével foglalkozó kiadványok megszorodtak. Ezek közt a legújabb Bakó Endre irodalomtörténész 2013 nyarán megjelent, *A hűség színei* című könyve, melyben a szerző elsősorban arra vállalkozott, hogy áttekintse a művész debreceni kapcsolatait, Holló László városba érkezésétől itteni haláláig, valamint nagyobb részt szán annak is, hogy foglalkozzék debreceni utóéletével. A *Könyvek, albumok Holló Lászlóról* című fejezetben szinte teljes listát kapunk a kiadványokról – több mint húsz tételt mutat be itt a szerző egyenként, recenziós tállalásban (belevéve a listába azokat a múzeumi kiadványokat is, amelyek az Ujváry professzor által az adott intézménynek ajándékozott Holló-művekkel foglalkoznak). Ezt pedig egy olyan fejezet előzi meg, mely Holló szépirodalomban ábrázolt-megjelentett alakját vázolja föl: ugyanis több vers, egy regény, két önálló

verseskötet, illetve egy pályázati versantológia (épp a *Néző • Pont* által gondozott *Ostoros villám* című kötet) örökíti meg Holló alakját, veszi ihletét egy-egy Holló-műből. Megint csak önálló fejezetet kap az adományozások számba vétele – benne a művész általi ajándékozások felsorolásával, Maksa Olga és Ujváry Zoltán adományaival, valamint az adományok révén létrejött Holló László-emlékhelyek leírásával. (1978–2012 között jött létre a debreceni emlékház/emlékmúzeum mellett a putnoki, nyíracsádi, mátészalkai, hajdúhadházi, tiszadadaei, egri, illetve a szolnoki és konyári emlékhely – ezeket természetesen ki kell egészítenünk a Kiskun Múzeum Holló-termével, mely az 1969-es adományra épült).

Bakó Endre nem vállalkozott arra, hogy újabb összefüggéseket tárjon föl Holló művészetével kapcsolatban. Inkább a debreceni lét (beilleszkedés – beilleszkedni nem tudás; elfogadtatás – elismerni nem tudás gyötrő kettőssége) kontextusában kapnak új, eddig nem vagy csak kevésbé érzékelt hangsúlyt életének mozzanatai. A szerző eredetileg is csupán azt tűzte ki célként, hogy olyan felületeket keressen a pályaképen, amelyekhez még hozzá lehet tenni egy-két vonást. Bakó elsősorban a nagyobb monográfiákból, szaktanulmányokból és gyűjteményes kötetekből veszi a forrásokat. Az első fejezet a beilleszkedés nehézségeit taglalja, ez után a szerző összegyűjti a művész debreceni barátait és tisztelőit, illetve az ellenfeleit. Menyhárt Béla (1944-től majd' másfél évtizeden keresztül vezetett) naplója sokat segít a pályakép kiegészítő vonásainak megrajzolásában. Az Olgát (Holló László második, ma is élő feleségét) méltató fejezet a naplójegyzetek mellett a művésztörténészek, valamint a Holló és Olga életét, mindennapjait közelebbről ismerő emlékezők adataira épül föl.

Újat hoz viszont a Holló és az *Alföld* folyóirat közötti kapcsolatot föltáró fejezet – Bakó Endréhez, az irodalomtörténészhez (a Holló és a Holló-művek ihlette versek értékelő-értelmező, valóban értő és érzékeny fejezete mellett) ez a fajta filológiai munka áll közel. Megállapítja egyebek mellett, hogy a folyóirat a művész életében fölbecsülhetetlen érdemeket szerzett munkássága közkinccsé tételében. Nem annyira a közölt képek, kritikák, ismertetések minősége és száma lényeges, hanem az a szerep, amit a lap a művész elismertetéséért vállalt. „Ez kétfrontos harc volt. Az egyik terepen az volt a cél, hogy a hivatalos művészetpolitika végre integrálja és ismerje el érdeme szerint Holló Lászlót, a másik frontot egyes, a fővárosban élő és irányító funkciókat betöltő művésztörténészek ellenében nyitották a folyóirat munkatársai. Többen, s köztük a legfőbb hangadók, ugyanis nem értettek egyet Holló László magas szintű elismerésével, mert ez valamiképpen sértette érdekeiket. Az alföldi festők késői utódai közé sorolták, s ezzel hallgatóságosan elvitták tőle az egyéni látásmódot, a maga erejéből kiküzdött szuverén stílust és életművet. A folyóirat az első cél megvalósításához sikeresen járult hozzá: Holló László, túl a hatvanadik életévé, közel a hetvenedikhez, révbé ért,

megkapott minden elérhető hivatalos dekórumot, élvezte a közönség érdeklődő szeretetét, utolsó tizenöt-húsz esztendeje gondtalan anyagi helyzetben, bensőséges alkotói légkörben telt. A második fronton folytatott szellemi küzdelem célja azonban felerészben megvalósíthatatlan maradt. A debreceni Tócsóskert nagy piktorát ugyanis, miként a helyi lapban közölt legújabb olvasói levél is panasolja, a Nemzeti Múzeumban és a művészettörténeti irodalomban ma is mellőzik. Az *Alföld* tehát elsősorban az áttörés megvívásához volt partner, a sikeres művészt már nem támogatta teljes erővel. Szerkesztői talán úgy érezték, hogy a szakmai méricskélés nem feladatuk. Halála után pedig az *Alföld* – kivéve születésének századik évfordulóját – ritkán hozott tőle illusztrációt vagy róla tanulmányt. Pedig csak Holló László, az ember szenderült örök álomra, életműve hat, munkál és gyönyörködtet.”

A szóban forgó 20 oldalas fejezet és a szépirodalmi mementónak szentelt 16 oldal mellett szintén újdonsága a könyvnek Bakó Endre, az újságíró munkája: az *Emlékezések, interjúk* fejezetben (újabb bő 30 oldal!) elsősorban a Holló Lászlót és művészetét ismerők vagy a még élő tisztelők között tekintett szét, és készített interjút mások mellett Leővey András orvosprofesszorral, Nagy László János tanárral, népművelővel, a Hollót megörökítő amatőr-film rendezőjével, Sz. Kürti Katalin művészettörténésszel, valamint Tar Károllyal, a Debrecen Városi Tanács művelődési osztályának volt vezetőjével, Ács István jogással, egykori debreceni tanácselnökkel, Vencsellei István Életmű- és Holló László-díjas fotóművésszel.

Leővey András volt életének utolsó jó másfél évtizedében Holló László orvosa, az interjúban a művész alkatáról és szokásairól, életmódjáról és életfilozófiájáról vall; Nagy László János egyebek közt a korabeli művészetpolitikáról, illetve Holló világképéről és a filmkészítés körülményeiről beszél; Sz. Kürti Katalin pedig a művészettörténész és a művész munkakapcsolatát idézi föl, s egy rövid értékelést is ad Holló László művészetéről. „... Frank Frigyessel egyenlő rangú művészként a magyar expresszionizmus két ágát képviselték. – Frank Frigyes egy abszolút franciás, a nyugat-európai izmusokhoz közelítő és kötődő expresszionizmusnak, Holló pedig egy erősen nemzeti jellegű expresszionizmusnak a mestere – mondja Sz. Kürti Katalin. – Igen nagy művész volt, első osztályú, de nem Csontváry, azaz nem osztályon felüli.”

Mivel viszonylag sok név szerepel a kötetben, szerencsés volt a könyv végén egy névjegyzéket is közreadni, mely segíti a keresést. Nagy haszna a kiadványnak még, hogy a *Függelékben* „levéltári és egyéb dokumentumok” utalnak Holló Kossuth-díjának, Kiváló művészi címre való felterjesztésének, az amatőr portréfilm és a két, Holló művészetét bemutató Tóth Ervin-kötet elkészítésének a hátterére; és két levelet is közöl a szerző (ezzel is kiegészítve a Bényei József által szerkesztett Holló-dokumentumok kötetét).

MŰZEUMI HÍREK

KÓRHÁZI FOTÓZÁSTÓL
A MŰVÉSZTELEP ALAPÍTÁSIG*H. Csongrády Márta Holló László-
díjas fotóművész jubileumi kiállítása*

H. Csongrády Márta neve gyakran föltűnik a Holló László művészetét bemutató albumok impresszumában a festményreprodukciókat készítő alkotóként: 2012-ig összesen 11 kötet fotóillusztrációjában vett részt. Ugyancsak a műtárgyfotók köszönhetik létüket különböző művésztelepek katalógusában (a hortobágyi, hajdúszoboszlói, vámospérsi alkotótáborok

és a Pasztellfestők Egyesülete, az általa több mint két évtizeden keresztül vezetett Kenézy Galéria képzőművészeti anyagát nagy műgonddal archiválta). Fotográfiai (tudományos) munkatársként dolgozott 35 éven át a Kenézy Kórházban, s közben és utána is több galéria (például a hajdúszoboszlói Mátyás Galéria, a debreceni Aranybika Galéria) működtetésében vett részt, művésztelepek szervezője és tagja volt, mígnem 2012-ben a bizonytalan körülmények között megszűnt Hortobágyi Nemzetközi Művésztelép helyére aspiráló Káplár Miklós Nemzetközi Alkotótábor – Hortobágy alapítója és művészeti vezetője lett. A júliusban 70 éves művész első önálló bemutatkozása (1981) óta 23 önálló kiállítási anyagából 245 tárlata volt, és 102 könyvet illusztrált. Az etnográfusi diplomát szerzett alkotó néprajzi ihletésű felvételei és művészi tájképei ugyanúgy láthatók voltak a debreceni Belvárosi Galéria augusztusi tárlatán, mint autentikus tárgyfotói és az érzékeny-érzéki kompozíciók sora.

H. Csongrády Márta felvételeiből: Görbék és egyenesek (fent); Hortobágyi naplemente (lent)

KÖRKÖRÖS ROMOK – ORSZÁG LILI FALAI

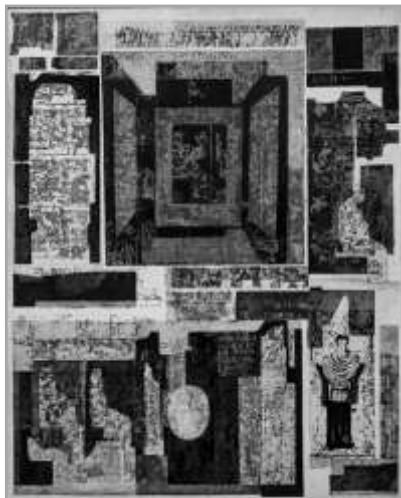
MODEM; Debrecen: 2013. augusztus 18. – 2014. január 19.

Ország Lili (Ungvár, 1926. 08. 08. – Budapest, 1978. 10. 01.) életműve – különös magánmitológiájával – egyedülálló a 20. századi magyar képzőművészetben. A MODEM e magányos, női és zsidó gyökerekből táplálkozó pálya bemutatására vállalkozik. A tárlatra magyar köz- és magánygyűjteményekből érkeztek művek az alkotó összes fontosabb korszakából, így a látogató átfogó képet kaphat erről a kiemelkedő és titokzatos, a maga teljességében ritkán látott életműről.

Ország Lili a Képzőművészeti Főiskola elvégzése után a budapesti Bábsházban kezdett dolgozni. Olyan emberekkel került szoros munka- és szellemi kapcsolatba, mint Bálint Endre, Márkus Anna vagy Korniss Dezső. Bálint elismerő szavaira és biztatására folytatta az alkotást. Zárkózott, határozatlan személyisége miatt csak igen későn, a '60-as évek második felében lett biztos abban, hogy műveinek helye van a magyar képzőművészetben.

Fontos szerepet töltöttek be életében gyűjtői, akik korán felfedezték jelentőségét – ők élete végéig szoros kapcsolatban álltak vele. Közöttük kell megemlíteni Rácz Istvánt vagy a győri Vasilescu Jánost, illetve Kolozsváry Ernőt. Az életmű nagy része éppen ezért most is Győrben található. Ország Lili műveihez egyébként számos irodalmi inspiráció kínál támpontot – így például Franz Kafka (akinek

írásai és levelezése bizonyíthatóan nagy hatást gyakorolt a művészre), valamint Pilinszky János (tudniillik, a költőhöz szoros barátság fűzte).

*Ország Lili:
Labirintus oransfigurával L. IX.,
olaj, farost, 1974,
Budapesti Történelmi Múzeum,
Fővárosi Képtár*

Ország Lili életműve több, jól elkülönülő korszakból áll, mégis egész koherens egységet képez. E hármastagoltságnak megfelelően épült föl a tárlat. Már a korai (a francia szürrealizmus és a metafizikus festészet hatását magán viselő) korszak képein megjelenik a fal mint alapmotívum, vagy feltűnnek a fal előtti, kiüresedett térben kővé dermedt, cselekvésképtelen figurák. A korai korszak műveit azért is tekinthetjük figyelemre méltónak, mert – ugyan akadnak a 20. századi magyar művészetben részben szürrealista elemekkel dolgozó művészek (például Ámos Imre, Farkas István, Vajda Lajos), de – a klasszikus szürrealizmushoz szorosan kötődő művekkel csak Ország Lilinél találkozhatunk.

*Ország Lili:
Kislány fal előtt, 1955.
olaj, vászon, Rómer
Flóris Művészeti és
Történelmi Múzeum,
Vasilescu-gyűjtemény*

A korai korszakot tudatos képépítési folyamat követi. Az alapmotívumok nem változnak, inkább egy fajta kerek láncolatként le bomlanak, hogy azután más formában épüljenek újjá. Művein szinte régészeti módszerekkel tárhatók föl a szimbólumok és az ismétlődő motívumok jelentésrétegei. Ország Lili – már-már önmaga archeológusaként – vall a folyamatról, amelyben a saját szorongásait szimbolizáló falak ledőlnek. A munkáin megjelenő motívumokat külföldi utazásai során megérezszerűen kereste, a múltban, a történelemben, az ősi kultúrákban. Fontosabb gyűjtőhelyszínei: a prágai zsidó temető, a bulgáriai ikonok, Nápoly, Pompei, Jeruzsálem, India. Az elpusztult ősi városokban, a megmaradt emlékek közt úgy érezte, valaha járt már ezeken a helyeken – ekkor készült képeit úgy is fölfoghatjuk, mint egy fajta emlékéllítást, a múlt megőrzését és továbbvitelét.

Az életmű végén – akár egy logikai játék utolsó eleme – készült el fő műve, a 48 részes labirintussorozat, amelyen 1973-tól haláláig (1978-ig) dolgozott. Itt kezdte nyomódúcként használni a nyomtatott áramkört, melynek városlaprajzként és labirintusként is értelmezhető mintázatát a 20. század lenyomatának, jelképének tartotta. Az áramkörmotívum megtalálása, a múltbéli történetek feldolgozása, illetve az egymásra záruló falak az életmű betetőzését és végét is jelentették.

A labirintusmotívumra és a labirintushoz kötődő mítoszokra (Ikarosz, Ariadné fonala, Szfinx) ugyanolyan szimbólumként tekintett, ugyanúgy azonosult velük, mint korábban a téglafallal vagy az ősi városokkal.

A tárlaton a főbb korszakok fontosabb munkáin túl a képépítési folyamatot jól megvilágító kollázsok is szerepelnek, illetve olyan fő művek, mint a *Rekviem hét táblán*, az *Elpusztult emberek és városok emlékére* vagy a *Románkori Krisztus*.

Kölszönző intézmények és gyűjtemények:
Rómer Flóris Művészeti és Történeti Múzeum – Vasilescu-gyűjtemény;
Kolozsváry-gyűjtemény – Győr; Szent István Király Múzeum – Székesfehérvár, Antal–Lusztig-gyűjtemény – Debrecen; Szépművészeti Múzeum – Magyar Nemzeti Galéria; Budapesti Történeti Múzeum Fővárosi Képtár; Kieselbach Galéria, Kieselbach Tamás, Korda–Földényi-gyűjtemény – Budapest.

A korai szürrealista korszak kevésbé ismert alkotásai mellett külön terem mutatja be a labirintus-sorozat 16 darabját. A tárlaton 88 Ország Lili-mű látható: 68 olajkép, és 20 kollázs.

Forrás: www.modemart.hu

A kiállítás kurátora:
FARKAS ZSÓFIA művészettörténész,
a MODEM gyűjteménykezelője

STILL – FOTOGRAFIA A MÚZEUMBAN *MODEM; Debrecen: július 7. – október 20.*

*Viktoria Binschtok: Kiemelt médiafigyelem, 2008, C-print,
Viktoria Binschtok és a Klemm's Galéria jóvoltából, Berlin*

Still – csend, állókép, képkocka, „még mindig”. A gazdag jelentéstartományú címmel nemzetközileg elismert képzőművészek munkáit mutatta be a MODEM a 2. emeleti kiállítóterben. A tematikus tárlatra a hazai intézmények és magángyűjtemények mellett jelentős külföldi múzeumi gyűjteményekből (MUMOK, Bécs; Folkwang Museum, Essen) és galériákból érkezett a kiállítás anyaga.

A fotográfia múzeumi státusza az elmúlt három évtizedben radikálisan megváltozott. A '70-es évek végétől (Jeff Wall első lightboxaitól datálhatóan) óriási

méretű, színes fotónagyítások jelentek meg a kiállítóterek falain, az addig csak festmények számára fenntartott helyeken. E léptékváltást a digitális technológia tette lehetővé. A méretezésükben újszerű, kivitelezésükben egyedi fotografikus táblaképek nagyságukkal és tematikájukkal egyaránt lehetővé teszik a figyelem elmélyülését. A kimerevített, óriási „képkockák”, film-stilleg kiemelik az eltérő médiumok (festészet, szobrászat, építészet, film) tanulságait-sajátosságait magába olvasztó fotografikus alkotói gyakorlatok összetett jellegét.

*Puklus Péter:
Melinda hajmosás után
2005, Párizs, 2/5, cibakróm,
a művész tulajdona*

A kiállítótér nem egyszerűen fényképeknek ad teret, hanem olyan munkáknak, amelyek a szintén fotóalapú média, a mindennapi vizuális környezetünk háttere előtt kísérlik meg feltárni és szétszálazni a vizuális reprezentáció sokszor magától értetődőnek vélt ismérveit és hatásait. Tudatosítják a fényképalapú képpel együtt járó elvárásainkat, szokásainkat és illúzióinkat. A bemutatott munkák egy része (mintegy kiterjesztve a médium elemzését) a fényképezésben rejlő közösségi lehetőségek kibontására helyezi a hangsúlyt: e fotóalapú munkák szereplői az adott képet létrehozó folyamatnak egyben aktív résztvevői is. A művek kapcsolatba lépnek a képzőművészeti világ tradicionális képtermesztésével, annak zsánereivel és szimbolikus témakörével. S olyan fotók is alakítják e kiállítás tűnődő befogadásra hangolt gondolatvilágát, amelyek művészeti múzeumokban, a hagyományosan képek őrzésére és bemutatására kialakított „szakrális” terekben készültek. Maga a fényképezés (vagy leképezés aktusa) ténylegesen bekerül a kiállítótérbe, bevonva a nézőt az alkotói játékba.

(Forrás, szöveg: www.modemart.hu;
a tárlat kurátora: PERENYEI MONIKA művészettörténész,
MTA BTK Művészettörténeti Intézet)

TÉR–IDŐ ÉS ÉNEKLŐ KÓKUSZOK

Alumínium és kő, román kori szerzeteskolostor és édenkerti kókuszligetekből fölszálló dallam, emlék és látomás, a tűzzománc útkeresése – térben és időben – a tér- és időnélküli létezéshez. A debreceni Sesztina Galéria őszindító tárlatán Blaise Simon Balázs munkáit mutatták be.

Blaise Simon Balázs 1938-ban született, Budapesten – Simon Andor költő és Móricz Gyöngyi fia, Móricz Zsigmond unokája). 1957–63 között a Magyar Képzőművészeti Főiskola festőművész

szakos hallgatója volt (mesterei: Fónyi Géza, Barcsay Jenő, Kmetty János). 1962-ben tanulmányúton járt a Szovjetunióban – a bizánci hangulat éveken át visszaköszönt munkáiban. A diploma megszerzése előtt, egy betiltott csoportkiállítás szervezése miatt, négy évfolyamtársa mellett (Deim Pál, Nádler István, Bak Imre és Galambos Tamás) őt is kizárták a főiskoláról. 1964-ben ismerkedett meg a tűzzománcsal a kecskeméti zománccgyár alkotóköreiben. Ezzel a technikával készült munkái adják életműve fő vonulatát. A tűzzománc nyitotta meg számára a nagyvilág kapuit is: 1966-ban a genfi Galerie 5-ben mutatta be önálló zománcait. Még abban az évben elhagyta Magyarországot (először Svájcban, majd Franciaországban élt). 1967-ben a párizsi művészeti főiskolán grafikát és rézmetszést tanult; munkáival – főleg tűzzománc képeivel – francia és nemzetközi kiállításokon vett részt (1971 – I. Limoges- i Nemzetközi Zománccművészeti Biennálé; 1978 – I. Tokiói Biennálé). 1973-ban szerezte meg a francia állampolgárságot – ekkor vette föl a Blaise Simon Balázs művésznevet.

A tűzzománc mellett számos más anyaggal és technikával kísérletezett (acél-pala- és falemezzel, kidobott nyomdai klisékkel). A műterméből kikerült reliefek és szobrok, assemblage-ok és absztrakt sorozatok egyaránt elismerő kritikákat kaptak. 1989-ben feleségével Martinique szigetére költözött. Bambusz, pálma és virágszirom, a natúr fatábla, a kedves kókuszgolyók, „kik énekelni is tudnak...”, a tengeri gorgók – mindent művészetté formált. Bronzöntést tanult, saját készítésű merített papírra illusztrált verseket. Tíz év múlva visszaköltözött Franciaországba.

A 2000-es év az új korszak kezdete volt. Dél-Franciaországban, egy román kori kolostor kerengőjében állította ki műveit: a hátfalas kapa-szerzetes bronz reliefek ciklusát. Franciaország, India, Magyarország körei: 2002–2009 között minden év téli felét Indiában töltötte, bronzból és vörösrézlemezről megmunkált – sűrű

és nehéz kőreliefekre emlékeztető – műveket készített. Itt égetett először nyílt tűzön, a tűzománc ősi technológiájával. 2003-ban, majd 2007-ben Új Delhiben egy-egy indiai művész mellett közös kiállításon mutatkozott be. A nyári hónapokat Magyarországon töltötte, a kecskeméti Zománcművészeti Alkotóműhely és budafoki zománcgyár nemzetközi tűzománc találkozója munkájában vett részt.

Tér – Idő címmel kiállítást rendeztek – és a Kolos Réka által írt-szerkesztett, gazdag képanyaggal illusztrált regényalbumot mutatták be – augusztus végén a Sesztina Galériában. A tárlat Blaise Simon Balázs művészetének legjellemzőbb darabjaiból válogatott, reprezentálva a színes életművet, melyben a lakóhely és természeti környezet változása együtt jár a téma, a felhasznált anyagok és a művészi technika folyamatos alakulásával. A debreceni tárlat elsőként merített a legújabb periódusok legjavából, köztük az *Aluperiodus* képeiből s a merőben új műfajt képviselő Kő-reliefekből.

(Forrás: *Sesztina Galéria*;
KOLOS RÉKA kurátor)

Blaise Simon Balázs Alu-sorozatának jellemző reliefjeiből

„HONTALANSÁG HITVALLÁSA”
– ezzel a címmel rendezte meg a Déri Múzeum Baráti Köre LYRA Művészeti Csoportja Wass Albert-emlékműsorát a *Hitvalló magyar irodalom* előadás-sorozat keretében július 30-án, a Latin Kávézóban.

FOTÓ: FERENCI ÁKOS

MÉCS LÁSZLÓ verseiből össze-
állított műsorával lépett föl
ERDÉLYI MÁRTA Sesztina-díjas
versmondó július 28-án
a hajdúböszörményi görög
katolikus templomban.

FOTÓ: ANDICS ÁRPÁD

Erdélyi Márta augusztus végén „*Vallomás az égi asszonynak*” címmel mutatta be Harsányi Lajos (1883–1959) emlékműsorát a *Hítvalló magyar irodalom* sorozat részeként a debreceni Latin Kávézóban; ugyanott szeptemberben Pakocs Károly (1892–1966) műveiből olvasott föl („*Isten-lángot gyújtok szívemben*” címmel), s október elején Rónay Györgyre (1913–1978) emlékezett a Déri Múzeum Baráti Köre LYRA Művészeti Csoportjának műsora.

Az idei esztendő két utolsó alkalma a következő: **november 26.** – „*A kereszt fogantatása*”; Reményik Sándor (1890–1941) emlék-műsor; **december 17.** – „*Isten nélkül üres a világ*” címmel emlékezés Pilinszky Jánosra (1921–1981).

SZILÁGYI IMRE GRAFIKUSMŰVÉSZ
jubileumi tárlatát (*Grafikák
1987–2012* címmel) a Déri
Múzeum rendezte meg a tavasz
végén. Erre az alkalomra látott
napvilágot egy grafikai album; s
Szilágyi rendhagyó múzeum-
pedagógiai órákon mutatta be a
rézkare technika rejtelseit.

Szilágyi Imre grafikusművész
augusztus 20-án a Magyar
Érdemrend Lovagkereszt
polgári tagozat kitüntetését vette
át Balog Zoltán minisztertől.

FOTÓ: VARGA JÓZSEF

475 ÉVES
A DEBRECENI REFORMÁTUS KOLLÉGIUM

*Emléktáblát avattak
a Kollégium neves diákjainak*

1538 ÓTA MEGSZAKÍTÁS NÉLKÜL MŰKÖDIK EZEN A HELYEN A DEBRECENI REFORMÁTUS KOLLÉGIUM, AZ „ORSZÁG ISKOLÁJA”, A DEBRECENI ÉGYETEM BÖLCSŐJE, A MAGYAR SZELLEMI ÉLET SZÁMOS KIEMELKEDŐ KÉPVISELŐJÉNEK „ALMA MATER”-E.

Az oratóriumi lépcsőházban a – Szilágyi Imre grafikusművész által tervezett – emléktábla-felirat örökíti meg azt az óriási szellemi arzenált, melyet az elmúlt 475 évben a Református Kollégium teremtett elő és hagyott örökül az ország boldogulására. Kollégiumi professzorok, egyházi és szépírók, természettudósok és történészek, nyelvtudósok, művészek és közéleti személyiségek nevelkedtek az ősi falak között. 100 nevet meg is örökítettek, rajtuk kívül a Kollégium több ezer lelkészt, tanítót, tanárt, kántort, hivatalnokot s az élet különböző területén tevékenykedő művelt polgárt nevelt a hazának.

EGYHÁZI ÍRÓK: *Szenci Molnár Albert, Medgyesi Pál, Debreceni Ember Pál, Szikszai György, Szőnyi Benjámin, Lengyel József, Szoboszlai Pap István, Török Pál, Könyves Tóth Mihály, Id. Révész Imre, Baltazar Dezső, Kiss Ferenc*

KOLLÉGIUMI PROFESSZOROK: *Szilágyi Tönkő Márton, Maróthi György, Hatvani István, Sinai Miklós, Sárvári Pál, Budai Ézsaiás, Kerekes Ferenc, Péczely József, Lugossy József, Kovács János, Balogh Ferenc, Révész Bálint, Imre Sándor, Géresi Kálmán*

SZÉPÍRÓK: *Földi János, Kazinczy Ferenc, Pálóczi Horváth Ádám, Fazekas Mihály, Szentjóni Szabó László, Csokonai Vitéz Mihály, Kölcsey Ferenc, Arany János, Kiss József, Ady Endre, Mórincz Zsigmond, Szombati Szabó István, Oláh Gábor, Gulyás Pál, Szabó Lőrinc, Kiss Tamás, Szabó Magda, Sarkadi Imre, Sánta Ferenc*

IRODALOM- ÉS NYELVTUDÓSOK: *Szilády Áron, Dézsi Lajos, Kardos Albert, Voinovich Géza, Julow Viktor, O. Nagy Gábor, Imre Samu*

PEDAGÓGIAI ÍRÓK: *Tessedik Sámuel, Losontzi István, Szőnyi Pál, Karácsony Sándor*

TÖRTÉNET-, NÉPRAJZ- ÉS JOGTUDÓSOK: *Szabó Károly, Szabó István, Balogh István, Balassa Iván, Kövy Sándor*

TERMÉSZETTUDÓSOK: *Segner János András* (fizikus), *Diószegi Sámuel* (botanikus), *Fényes Elek* (földrajztudós), *Iryni János* (feltaláló), *Szele Tibor* (matematikus), *Pávai Vajna Ferenc* (geológus), *Bay Zoltán* (fizikus)

TUDÓS ORVOSOK: *Weszprémi István, Szentgyörgyi József, Hőgyes Endre, Kenézy Gyula, Törő Imre, Kesztyűs Lóránd*

A SZÍNHÁZMŰVÉSZET ÚTTÖRŐI: *Udvarhelyi Miklós, Latabár Endre, Újházi Ede*

KÉPZŐMŰVÉSZEK: *Karacs Ferenc* (rézmetsző), *Beregszászi Nagy Pál* (rajztanár), *Medgyessy Ferenc* (szobrász), *Bíró Lajos* (festő), *Bényi Árpád* (festő), *Hapák József* (fényképész)

ZENEMŰVÉSZEK ÉS -TUDÓSOK: *Mácsai Sándor, Vass Lajos, Ujfalussy József*

ÉPÍTÉSZEK: *Péchy Mihály, Schulek Frigyes, Csete György*

KÖZÉLETI SZEMÉLYISÉGEK: *Domokos Lajos, Nyáry Pál, Lovassy László, Csengery Antal, Iryni József, Tisza Kálmán, Tisza Lajos, Tisza István*

SPORTOLÓK: *Barcza Gedeon* (sakk), *Veres Győző* (súlyemelés), *Balczó András* (öttusa)

„ORSZÁG ISKOLÁJA – SZEGÉNYEK ISKOLÁJA”

Kollégiumtörténeti kiállítás a kollégiumi nagykönyvtárban

A Kollégiumban nevelkedett híres emberek névsorával nemcsak emléktáblát, de egy kisebb kötetet is meg lehet tölteni, s ennél is fontosabb, hogy a „szegények iskolája” századokon keresztül a fölemelkedés útját kínálta a világtól elzárt falvak népének – fogalmazott Gáborjáni Szabó Botond gyűjteményi igazgató a megújult kollégiumtörténeti kiállítás hivatatójában. Az iskola törvényei a feudális korban sem ismertek társadalmi különbségeket: a nehéz sorsú szolgálódiákok mintegy fele volt kisnemesi származású. A Kollégium 475 éven át folyamatosan közvetítette Magyarországra az európai kultúrát; nehéz időkből mentesítve lett az egész magyar protestantizmusnak; professzorok mellett tizenhárom püspököt adott a Dunamelléknek, tizenkettőt a Dunántúlnak, hatot Erdélynek. Minden korban szerény összegről tartotta fenn magát, azonban a partikulák – a hozzá tartozó iskolák hálózata – révén intézmények százaira hatott.

A 600 EZER KÖTETES EGYHÁZKERÜLETI NAGYKÖNYVTÁR nem véletlenül van ott *A világ legszebb könyvtárai* című albumban. Kézirattára Mohács előtti okleveleket is őriz; 1711 előtti régi magyar nyomtatványai közt féltett kincsek vannak; különgyűjteményei (kézzel színezett térképei, anatómiai atlaszai, Biblia-kollekciója, gazdagon illusztrált botanikai kötetei) kiemelkedő bibliofil értékűek. S ennél is fontosabb az a szerep, melyet a könyvgyűjtemény a Kollégium növendékeinek szellemi táplálásában játszott. Történetírója –

Comenius nyomán – a Kollégium lelkének nevezte a Bibliothékát. A Nagykönyvtár termeiben folyamatosan láthatók a művelődéstörténeti kiállítások; a látogató megtekintheti az európai és a hazai nyomdászattörténet kiemelkedő darabjait, köztük a könyvkötészeti remekművek egész sorát.

AZ EGYHÁZMŰVÉSZETI KIÁLLÍTÁS bejáratánál egy festett szószék-korona és az úrasztala előtt egy bölcső áll – közelében keresztelő-edények, a falon a református keresztelési szertartás ábrázolása. Az utolsó helyiségben, református fejfák közt, Méliusz püspök koporsó

alakú hatalmas sírköve. A bölcsőtől a koporsóig tartó út református szertartásait templomi tárgyak s azok rendeltetését is megvilágító filmek elevenítik meg. A két református sákramentum (szentség) a keresztség és az úrvacsora. A keresztség belépő egy közösségbe, az úrvacsora a szövetség és a közösség megerősítése. Az utolsó teremben, a temetkezés tárgyi emlékei közt, szinte személyes megszólításként hallhatók az élet értelmével, az emberhez méltó élet jutalmával és az örök élettel kapcsolatos bibliai kulcsmondatok.

MŰVÉSZETI METSZET A PARAVÁNOKON

Cs. Tóth János magángyűjteményes tárlata akvarelleket, fotókat és grafikákat mutatott be szeptember 10-étől a debreceni VOKE Művelődési Ház galériájában.

Részlet a kiállításról Csuta György és Boros Attila aktgrafikáival

A tekintélyes majd' 60 tételt soroló listán olyan nevekre bukkanunk, mint Aknay János, Almássy Aladár, Bálint Endre, Burai István, Cserna Károly, Csik István, Csuta György, Damó István, Ezüst György, Gyórfi András, Holló László, Hundertwasser, Lipták Pál, Lóránt János, Molnár C. Pál, Plugor Sándor, Potyók Tamás, Schéner Mihály, Szalma Edit, Tóth Ernő, Várkonyi János vagy Xantus Gyula.

Tompa Anna,
Potyók Tamás,
Lacza Márta,
Cserna Károly
művei; lent
György Géza és
Cs. Tóth János

A balmazújvárosi születésű (közművelődési szakemberként, művészeti íróként egyaránt jó nevű) Cs. Tóth János a Főnix rendezvény-szervező éléről vonult nyugállományba. Volt a Méliusz megyei könyvtár és művelődési központ igazgatója, oda a Móra könyvkiadó éléről került; a fővárosi karrier előtt Békéscsabán (ahol a Fiatal Alkotók Köre alapítója volt) hozta létre 1989-ben a Tevan Kiadót, mely a debreceni Csokonai mellett akkor az

egyetlen vidéki könyvkiadó volt. A kiállítások rendezése mellett számos tárlatot nyitott meg, rendszeresen jelentek meg műkritikái – a *Művészeti metszetek* című, válogatott írásait tartalmazó kötet 1995-ben látott napvilágot. Munkáját az idén a Magyar Köztársaság Arany Érdemkeresztje kitüntetéssel ismerték el. (A kiállítást György Géza, az Alföldi Nyomda vezérigazgatója nyitotta meg.)

A kiállításon is szereplő kortárs debreceni alkotók egy csoportja, balról: Burai István, Sípós Zsófia, Gonda Zoltán, László Ákos, Fátyol Zoltán és Tamus István

Fotó: MÁTHÉ ANDRÁS

55 – MÁTÉ LÁSZLÓ GRAFIKAI ANYAGA NAGYVÁRADON

55 művész 55 lapját állította ki a nagyváradai városházán szeptember 17.–október 10. között Máté László. A *Magyar grafika* című tárlat válogatás magángyűjteményi anyagából – a műkereskedelemben szerzett érdemeiért Ezüst Mókusdíjjal kitüntetett szakember kollekciját korábban már két, különböző válogatási elvek szerint rendezett szemlén láttuk. A Partiumi Magyar Művelődési Céh meghívására szervezett kiállításon mások mellett Aknay János, Barcsay Jenő, Bényi Árpád, Borsos Miklós, Csohány Kálmán, Félegyházi László, Gáborjáni Szabó Kálmán, Gy. Szabó Béla, Holló László, Józsa János, Kass János, Móré Mihály, Schéner Mihály, Szalay Lajos, Szilágyi Imre, Szőnyi István, Torok Sándor, Vincze László, Zichy Mihály egy-egy lapja szerepel.

Az *55 magyar grafika* tárlat október közepétől három hétig látható a kolozsvári Reményik Galériában is. (Máté László a nagyváradai bemutató alkalmából szervezte meg László Ákos önálló grafikai tárlatát a Partiumi Keresztény Egyetemen; s összül újabb bemutatóra készül: debreceni festők műveiből.)

A GROTESZK BÍRÓ ELÉ ÁLL A VILÁG

Galambos Tamás kiállítása az Erdős Renée Házban

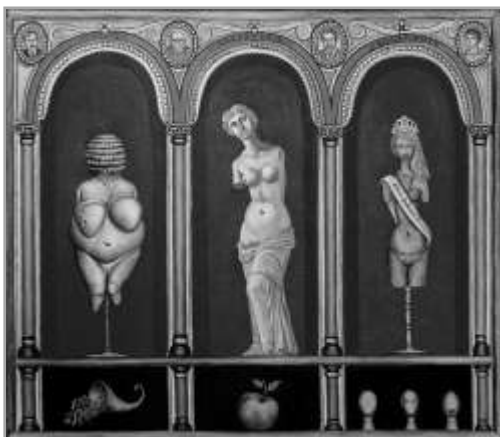
A *Tavaszi* (1977), az *Aranykór/Haláltánc* (1996) vagy *Hősök tere*, a *Noé Bárkája* (1987) és a *Vanity fair* (1998) című képekkel hirdette az Erdős Renée Ház Muzeális Gyűjtemény és Kiállítóterem GALAMBOS TAMÁS Munkácsy-díjas festőművész augusztus 31-én nyílt (és szeptember 22-ig nyitva állt) új tárlatát. A meghívóra került festmények közül a legkorábbi több mint három és fél évtizeddel ezelőtt készült, a legfrissebb is elmúlt tizenöt éves. Ez azonban nem azt jelenti, hogy ne lenne a művésznek aktuális és autentikus mondanivalója a világról, melyeket groteszk „ítéletek” formájában hoz meg.

Galambos Tamást (1939, Budapest) „groteszk bíróként” 1979-ben jellemezte Bodri Ferenc a *Művészet* című folyóirat hasábjain. És az óta csak izmosodott az a szemlélet, melynek jegyében a művész – mintha ő is az általa teremtett abszurd mesei világból lépne színre – a fantázia-szülte, ám a valós világ rekvizitumaival berendezett ismerős-idegen hétköznapi univerzum csodának hitt csalásairól rántja le a leplet. Persze, nehéz volna kibogozni, hogy mi a látszat, és mi a való – *Vojtina ars poeticája* cseng fülünkbe vissza Aranytól –; nem tudni pontosan, hogy a hősök végül is bátrak-e, vagy csak a véletlen és a butaság emelte-e őket a divat kódébe, celebritássá. Tulajdonképpen majdnem mindegy is, hogy éppen mikor készült egy-egy Galambos-festmény, mert időtlen (mert mitikus időből megelevenített) toposzai minden korban aktuálisak. A művész ugyanis az ösztön és az intellektus, illetve a felejtés és a vágy, a tömeg és a szubjektum (nevezziük akarattal vagy öntudatnak) kettősségére alapoz. A butaságot festi, mert hisz a bölcsességben; a gonoszt retorizálja, mert a jóságot hordja a szívében.

Galambos Tamás:
Tavaszi (1977)

Ebből a szempontból az emberi elrendeltetések és balsorsok mindig ugyanazok maradnak, legföljebb a nevek és álarcok, környezetek és jelmondatok változnak. A képeken mozgalmassá tett zsbvásári (vagy bábeli) hangulat a *hiúságok vására* lesz: az ezt idéző festmény a szépségideálokat állítja versenybe, a Willendorfi Vénusztól, a Milói Vénuszon keresztül, a Miss Internet Magyarországig. A három grácia kompozíció típusa egyébként visszatérő keret Galambos festészetében. Csodálkozunk nem nagyon kell azon, hogy az édenkerti alma kukacos, vagy Pandora szelencéje haszontalan limlommal van eltömítve, hogy a próbababák feje együtt hozza meg a nagy semmit – avagy az ürességet a szépségmodell fejekben.

Galambos Tamás:
Vanity fair (1998)

Emitt az üresség, amott tele bűnnel a metropolisz – Noé bárkája céltalan küzd a pusztító hullámokkal; a toronyházak még mindig állni fognak, s a mágikus hajót a jövő régészei sehol nem találják. Galambos kiterjesztett öniróniával mutatja be az erősen aktualizáló bibliai parafrázisokat, és ugyanilyen (a túlzásúfoltságot is retorikai elemként, a fölsorolás elterelő bájával alkalmazó) naiv egyszerűséggel, a rácsodálkozó szem és a tiszta lélek kritikájával eleveníti meg a mindenkori hatalom sajátos természetrajzát. A naiv festők eszköztárát Galambos Tamás okosan választotta magának: bölcs bolondként mondhatja ki mindig az igazságot.

Galambos Tamás:
Noé bárkája (1987)

TORONYNAPLÓ

SZINDBÁD OLVASÁSA KÖZBEN II.

(Álmomban menyecskék)

A buja pázsit – mint izzadt
lepedő – megőrzi hajnalig
a szerelem nyomát.
Álmomban arra jártam.
Míg menyecskemellek édes
ízére vártam, s hogy forduljék
kulcs a zárban, a bokrok alján
pincelépcső volt a vánkosom.
Magamba szívtam az elcsókolt
vágyakat mint eső áztatta
bágyadt széna illatát.
S míg álmomban menyecskék
táncoltak hajnalig, boszorkány-
szellő bolond szerelmek buja
harmatát hintette szét
a lomha városon.

(Azt gondolta, hogy örökké)

Álmából néha fölzokog,
s a párnába fúrja arcát,
mert elherdálta a reményt.
Bűbájos bánatra vágott,
mintha egy pogány fohászra:
forró tapintásra a szemén.

Azt gondolta, hogy örökké,
hogyan egyetlen, hogy minden
éjjel ölébe veszi az eget.

De a fájdalmat szerette, önzőn,
s megvetette a büntelen
reggeleket.

* * *

Kegyelmet kérne önmagától,
ha nem félne úgy a haláltól.

(A lány mondja)

Megcirógatta Szindbád
az arcomat. Hízlekedő
szepelőim csalogatta a májusi
fény. Türkiz-mély szemébe
néztem, s belevakultam.
Barackvirág sustorgott halvány
mályvaszín az ág
hegyén.

Szelídek voltak ujjai.
Azt mondta, maradjak
angyal – s elindult lassan,
lépcsőnként hagyva hátra
nékem álmait.
S többé nem láttam.

Vérből és bolond
kacajból, fényből és nyíló
levélből, bárányos égből,
fölnyergelt folyóból,
hajnalokból raktam most
össze néktek kis ódon
szivárványait.

MARGÓ**könyvek, folyóiratok****ÚJ DUNATÁJ***Tudományos és művészeti szemle;
megjelenik: Szekszárdon*

Csonka maradt a szekszárdi folyóirat 2010. évfolyama: a lapot megjelentető önkormányzat – pénzügyi nehézségek miatt – nem tudta fedezni a kiadás költségeit. Nehezítette a helyzetet, hogy a Nemzeti Kulturális Alap „kizárta a pályázati lehetőségekből a kisebb, s főleg nem a mainstreamet követő folyóiratokat” – írják az újrainduláskor a lap szerkesztői, több dilemmájukat is megosztva az Olvasóval:

„Magyarországon időről-időre vita-kérdéssé válik, kell-e ennyi folyóirat. S főleg: kellene-e azok a kisebb olvasóközönséggel rendelkező lapok, amelyek vállaltan egy-egy kisebb régiót, megyét képviselnek? (Persze kérdés lehet, vajon hányan olvassák ma a 'nagy lapokat?') Fontosak-e azok az értékek, amelyeket példa okán lapunk, az *Új Dunatáj* képvisel? A Dunatáj s majd 1996-tól az Új Dunatáj tudományos és művészeti szemleként határozta meg önmagát, tehát olyan írásokat közöl, amelyek e tág kategóriák által meghatározott közegbe beleférnek. Vállalt célja, hogy itt, ezen a Dunatájon élő alkotóknak, gondolkodóknak fórumot biztosítson, s hogy az itt élők értéktudatát erősítse.

Azáltal is, hogy az itt képződött és képződő értékekről, művészeti, tudományos eredményekről, gondolati produktumokról beszámol. Nem lehet kétség, ebben a mai, globalizált világban szüksége van az embernek a helyi értékekre, hogy érdemes ott élnie, ahol élnie adatott, hogy az ott teremődő értékek is részei annak a nagy egésznek, amelyet a nagyobb közösségek képviselnek. Hogy a vidéken élni nem azonos a provincialitással, a mucsai-sággal.”

S ha az ott (ti. Szekszárdon és az ottani Dunatájon) képződött vagy oda kötődő értékekről van szó, kihagyhatatlan például Babits Mihály (aki Szekszárdon született, színésznőt szeretett), s tőle egy 1938-ban a *Nyugat* karácsonyi számában megjelent publi-

cisztikát (*Szekszárdi kadarka*) közöl a folyóirat újraindulást jelölő (a folytonosság kedvéért még 2010/4. számként kiadott) száma. Ugyane kötetben olvasható Kelevéz Ágnes tanulmánya Babits *Angyalos könyvéről*; Gintli Tibor a Babits-líra modernséghez való viszonyáról ír; illetve Sebők Melinda és Fáj Attila írása (*Babits az amerikai irodalom áramában; Az ószövetségi és a babitsi Jónás-paradoxon logikai megoldása*) s Tverdota György esszéje (*Babits és Illyés kapcsolata*) is ebbe a blokkba tartozik. N. Horváth Béla (ő a folyóirat főszerkesztője) Illyés Gyuláról ad közre részletet egy készülő nagyobb munkából (*Kétely és szerep*) – a számot Szatmári Juhos László szobrainak reprodukciói illusztrálják.

A nagyváradi X. Partiumi Írótaborból jutottam hozzá az *Új Dunatáj* fönti s egy újabb, a 2012/1–2. kötetéhez. Itt olvassuk Kis Pál István, Bozók Ferenc, Kapernel Zsolt, Horváth Tivadar verseit és Zságot András prózáját, Baky Péter grafikáinak környezetében. Az aktuális tematikus blokk József Attila költészetével foglalkozik: Tórizs Eszter az emlékezés lehetőségeit és stratégiáit vizsgálja József Attila és Kosztolányi alakja körül; Zelena András az újabb irodalom- és művészetelméleti munkák tükrében olvassa újra az életművet – *József Attila költeményeinek értelmezése Danto művészetdefiníciója és imitációelvűsége tükrében*.

Szatmári Juhos László: Osonó

Gintli Tibor Tverdota György *Tizenkét vers* című könyvét (monográfiáját) járta körül, és maga Tverdota György is közreadott egy fontos írást a József Attila-életrajz időszerűségéről. Ennek első bekezdését idézem alább (megjegyezve, hogy ez az előadás is elhangzott a 65 éves Tverdota Györgyöt köszöntő, Szekszárdon rendezett *Tudományos műhelyek – műhelyteremtő egyéniségei* című konferencián):

„Idejét múlt-e az életrajzírás? – teszi föl a kérdést. – Igen, ha megszokás, ha pusztán kollektív beidegzettség, ha csak az intézmények tehetetlenségi ereje támasztja alá. Létjogosultsága azonban kétségbe vonhatatlan, ha olyan fontos ismeretek kifejtésének eszköze, amelyekhez más módon nem, vagy csak fogyatékosan férhet hozzá az olvasó. Szabolcsi Miklós, évtizedeken át József Attila legfontosabb életrajzírója, tisztában volt a biográfia legitimációs alapfeltételével. Ez volt sikeres monográfusi munkásságának a titka. Időszerű-e Szabolcsi négy vastkos, részle-

tes és alapos monográfiája után újra megírni a költő életrajzát? Nem időszerű, ha nem tudunk az általa nyújtott képtől lényegesen eltérő biográfiai áttekintéssel előállni. Aktuális ellenben napirendre tűzni ezt a munkát, ha olyan kérdésekre ígér választ egy új monográfia, amelyek Szabolcsi munkájában nem vagy nem a mai olvasó számára megfelelő módon vetődnek fel. A gondolatmenetet indító problémafelvetésekre egyértelmű választ adok, ha kijelentem, hogy olyan monográfia írására készülök József Attiláról, amely a költő életrajzát is magában foglalja. Sok tekintetben gyökeresen másként szeretném megmutatni a mai olvasóknak József Attilát, mint a József Attila-kutatásban mindannyiunk mestere, Szabolcsi Miklós tette.”

Előadásában Tverdota elárul több konkrét megközelítési szempontot is. Egyrészt a 20. század első harmadát az emancipáció korának tekinti („emancipálódnak a nők, a zsidóság, s történelemalakító erőként lép fel az a munkásság és az a réteg, amelyet összefoglaló néven népek neveznek”) – József Attila munkásságát ebben a keretben kívánja végigkísérni.

Másrészt nem hagyja figyelmen kívül, hogy a társadalom pereméről – Ferencvárosból – származva, az ifjú összetalálkozik a magas kultúrával, s ebből a találkozásból valami nagyszerű dolog születik. S mivel József Attila társadalmi beilleszkedésének folyamata az anya halálával félbeszakadt, az

újrakezdést jóval nehezebb volt megélni, ám viszonylag korán (gimnazistaként és debütáló egyetemistaként) egy meglehetősen izgalmas világba csöppen; noha ez épp nem a nyugodt polgári életpályát segítette elő, hanem ellenkezőleg: inkább a zaklatott művészi egzisztenciát szolgálta.

A felemás és ellentmondásos társadalmi integráció miatt a költő számára természetes pozícióként kínálkoztak az ellenzékiesség különböző változatai – melyek bizonyos időszakokban radikális méreteket öltöttek –, és ezek sem azt szolgálták, hogy elkerüljön a városi peremlét után az irodalom s a szellemi élet margójáról.

Tverdota György előadásának befejezésében olvassuk:

„Az integrálódási folyamatban megszerzett szellemi tőkéje jelentékeny volt, s az ellenzéki ellenkultúra adta lehetőséggel élve ezt a tőkét folyamatosan gyarapította. Így egy igen nagy horderejű szellemi és művészeti potenciál birtokába került, de ennek a potenciálnak a kiaknázását, gyakorlati felhasználását számos egyensúlyhiányt okozó tényező: ínség, betegség és frusztráció hathatósan akadályozta. Nem jelent ez kevesebbet, mint hogy egy korszerű József Attila-életrajz a társadalomba nem vagy rosszul integrált értelmiségi léthelyzetben lévő, kivételes képességű személyiség sajátos képletének történelmi rekonstrukciójával adós.”

KULTÚRA – ÉRTÉK – VÁLTOZÁS
A TÁNCMŰVÉSZETBEN,
A TÁNCPEDAGÓGIÁBAN
ÉS A TÁNCKUTATÁSBAN

Táncművészet és Tudomány V.

Sorozatszerkesztő:

BOLVÁRI–TAKÁCS GÁBOR

*Magyar Táncművészeti Főiskola,
Budapest, 2013.; 248 old.*

III. Nemzetközi Táncstudományi

*Konferencia a Magyar Táncművészeti
Főiskolán; 2011. november 11–12.*

A Magyar Táncművészeti Főiskola Elméleti, Pedagógiai és Pszichológiai tanszékei, valamint Táncstudományi Kutatóközpontja 2011 novemberében rendezte meg a főiskola 3. nemzetközi táncstudományi konferenciáját *Kultúra – érték – változás a táncművészetben, a táncpedagógiában és a tánc kutatásban* címmel. 8 szekcióban hangzott el 43 előadás, nagy részüket közreadja a *Táncművészet és tudomány* sorozat ötödik kötete, bemutatva az oktatók, a táncstudomány és táncpedagógia vagy határterületei művelőinek elméleti és gyakorlati irányultságú érdeklődési körét és kutatási eredményeit.

Balogh János a *Lábán-koreográfia sikeres tanítása és alkalmazása kisgyermekeknél* címmel írt módszertani tanulmányt – Lábán Rudolf (1879–

1958) elsősorban táncpedagógus és táncteoretikus volt –; összefoglalva négy év tapasztalatait, melyeket az alapfokú művészeti iskolai oktatásban szerzett. Figyelmeztet rá: „amíg a zenei képzésben a kottairás és -olvasás elengedhetetlen feltétele a megfelelő művészi és pedagógiai tevékenységnek, addig ez a táncművészetre sajnos nem jellemző. A táncnotációk alkalmazása a pedagógiában és a gyakorlatban esetleges, és erősen kötődik a folklórhoz. A tánc textológiai elemzését (is) szolgáló lejegyzések elsősorban tudományos igényű táncfolklorisztikai írások mellékletei. A táncnotációk tanítása csak a felnőttképzésben van jelen, mert megismertetését és megértését fejlett tánckézségek, illetve elvont fogalmi gondolkodás meglétéhez kötik.

A pedagógiai munkában (a tánctanításban) pedig alap-, közép- és felsőfokon is a demonstráló-imitáló modell a domináns.” Balogh egyebek mellett azt a következtetést is levonja a négy éves projektekből, hogy a mozgás tudatosítása már kisgyermekkorban megkezdhető, és a táncjel-írás szükséges kiegészítője a demonstráló-imitáló modellnek. Annak fokozatos elsajátítása az ismert, tudott, a gyermekek mozgáskészletében meglévő mozdulattípusokra (például ugrásokra) indirekt módon épül, s a gyermek a jeleket a legkönnyebben a mozgással együtt tanulja meg.

E témakörhöz kapcsolódik Benkéné Speck Julianna tanulmánya (*A Lábánkinetográfia jeleinek, jelrendszerének alkalmazási lehetőségei az alapfokú művészetoktatási intézmények táncoktatásában*), melyben leírja a tanórák menetét, és vázlatát a tanítási órákon készült fényképekkel színesíti. A szerző szintén alsó tagozatos tapasztalatait dolgozta föl, s megállapította, hogy a táncjel-írás elsajátításának és megszerettetésének jelentős volt a mozgásfejlesztő hatása is. A Lábánmódszerrel foglalkozik egyébként még Forgács D. Péter tanulmánya (*Lábánmódszer és a taylorizmus: egy új tudás hasznosítása a társadalomban*).

A sorozatszerkesztő maga is fontos szerepet vállal művelődéstörténeti munkásságán belül a tánc kutatásban. Bolvári-Takács Gábor az operaházi balettiskola 1945 utáni történetéhez gyűjtött adalékokat, egészen pontosan

az 1945–1950 közötti időszakhoz (ez a dolgozat egy OTKA-kutatás keretében készült). Gara Márk már a közelmúlt tánc történetét vizsgálja, tanulmányában (*Érték és változás a repertoárban*) a Magyar Nemzeti Balett rendszerváltozás utáni tevékenységét eleveníti föl, ám előtte vázlatosan áttekintheti az 1920–1988 közötti előzményeket is. Gara egy-egy önálló alfejezet keretében foglalkozik ifj. Harangozó Gyula, majd Keveházi Gábor balett-igazgatói munkásságával, bemutatva az érák jellemzőit és repertoárját.

Dolgozatát a megoldandó feladatok több mint 10 tételből álló listája zárja. Ezek közt például azt említi meg, hogy a rendszerváltozás óta nem volt és nincs olyan kulturális stratégia, amelyen belül bármilyen szerepet szántak volna a táncnak, illetve, hogy a balett mint műfaj semmilyen figyelmet nem kap, igaz, a műfaj nem is menedzseli magát, s mindezek „eredményeként” nincsenek is nemzetközi mértékkel mérhető sztárjaink. Nehezményezi továbbá, hogy nem jönnek magyarországi vendégszereplésre jelentős nemzetközi művészek, nincs a Magyar Nemzeti Balett fejlesztésére vonatkozó biztos jövőkép, és a koreográfus utánpótlással szintén bajok vannak.

Heltai Gyöngyi a táncot előadásalkotóelemként értékeli a pesti operett-színházban (*Presztízs, politika, nemzeti jelleg*); tanulmányában abból indul ki, hogy a zenés színházi műfajok (s azok közül is elsősorban a magyar operett) – „mint népszerű

előadásforma, és mint társadalmi rendszereken átívelő kulturális gyakorlat” – jelentős szerepet kapott a kultúra kódjainak terjesztésében, miközben folyamatosan a társadalmi és az esztétikai viták keresztütiében állt. Mindezeket figyelembe véve – s hogy „e tömegkultúra mezőbe tartozó, jellemzően lenézett zenés műfajt mindig más, a korabeli véleményformálók által társadalmilag vagy művészileg hasznosabbnak ítélt előadásformákkal szemben határozta meg” – a szerző azt kutatja, hogy az operett-tánc (mint az operett előadásforma integráns része) milyen értékelést kapott az egyes korszakokban.

Fodorné Molnár Márta a 20. század első felében vizsgálja a modern táncművészeti törekvéseket Európában és Magyarországon. Dióhéjban összefoglalva utal a többi művészeti ág közül a képzőművészet, zene és színház kibontakozó modern irányzataira, s ebben a környezetben állapítja meg, hogy az új század elvárásainak a táncművészet is igyekezett megfelelni, elvetette például a klasszikus balettet, mely a legharmonikusabb formanyelvet használta. Szemléje középpontjában természetesen Isadora Duncan (1878–1927) áll, aki egész életében a balett konvenciói ellen harcolt, majd vizsgálja Isadora Duncan hatását Nizsinszkijre vagy a Ballett Russes művészetére. Mindenképp érdemes akár Fodorné Molnár Márta idézete nyomán is újragondolni Auguste Rodin, a francia szobrászszenei szavait, melyekből kitűnik, hogy

Rodin a mozdulatnak ugyanazt a lényegét értette és érintette meg, mely a táncban és szoborban, a folytonos átalakulásban és a kimerevített mozdulatban végső soron ugyanaz:

„Isadora Duncan, úgy tetszik, magától jutott el az érzelmek szobrászatához. A természetből meríti azt az erőt, amelynek immár nem tehetség, hanem géniusz a neve. Miss Duncan a szó legszorosabb értelmében egyesítette az életet a táncsal. A színpadon, ahol a természetesség oly ritka vendég, ő természetes. Művészetében a tánc fogékonyvá válik a vonalra, s ő maga olyan egyszerű, mint az antikvitás, amely a szépség szinonimája. Megvan benne a hajlékonyság és az érzelmi telítettség – két nagy erény, amely mintegy lelke a táncnak, és e kettő együtt maga a teljes, a szuverén művészet.”

A táncosnő hatása igen jelentősnek mondható Nyugat-Európa mellett az Egyesült Államokban, például a táncművészet új irányzatában: a mozgás- és mozdulatművészetben. Végül egy rövid alfejezet a modern tánc-, mozgás- és mozdulatművészet magyarországi hatásait is számba veszi, fölvezetve Madzar Alice, Dienes Valéria, Szentpál Olga és Berczik Sára mintadó tevékenységét.

Noha a tanulmánykötetben jóval hátrébb került, a 20. századi modern magyar mozgás- és mozdulatművészet új iskolái révén ide kapcsolódik Vincze Gabriella írása (*A Lényegretörő Színház felé vezető út*), megjegy-

zéseket fűzve a Madzsar Alice-féle mozdulatművészeti iskola oktatási rendszerében és táncművészetében bekövetkezett változásokhoz. Nekünk volt szerencsénk Tóth Dénes remek monográfiájából – *Az avantgárd hercege. Palasovszky Ödön (1899–1980), a színházi újtó*. Révai, Bp., 2011. – megismerni Palasovszky és munkatársai tevékenységét, itt nem leljük ezt a forrást. A magyar mozdulatművészet sajátos színfoltja lett a Palasovszky Ödön és Madzsar Alice együttműködéséből született avantgárd színházi, illetve mozgásszínházi estek sora. Palasovszky összesen 13 különböző projekten dolgozott, melyek egyszerre épültek egymásra és különböztették meg magukat karakteresen. Volt közte zsebszínház, nyitott színház, totális színház, szegény színház, cselekvő színház, szobaszínház, népszínház, érzéki színház, költői színház, mozgásszínház. Az 1921ől kezdve a darabokban a zene, verbális és mozgás egyenlő szerepet játszott. „Ezek az estek az 1920-as évek végétől – a Lényegretörő Színház megszületésével – új irányt vettek: Palasovszkyék érdeklődése a lélektan és a nagyobb lélegzetű művek felé fordult. A továbbiakban az 1929-ben megnyílt új, a színpadi oktatásra nagyobb hangsúlyt fektető közös iskola alapításával összhangban Madzsar Mozdulatszínepadi Stúdió, Madzsar Alice mozdulatművészeti csoportja vagy Madzsar Alice művészcsoportja néven léptek fel” – írja Vincze Gabriel-

la. Megjegyzi, hogy Palasovszkyékra hatottak a korszak különböző orientalista tendenciái, s ezzel párhuzamosan éltek a dadaista és futurista eszköztárral is. Madzsar Alice kifejezetten törekedett arra, hogy az általuk képviselt tendenciát, a mozdulatművészetet megkülönböztessék a mozgásművészettől – a pszichológia iránt érdeklődő Madzsar annak terminusát vette át, különböző értelemben használva az élő, illetve élettelen test hely- vagy helyzetváltoztatására a mozgás és a mozdulat szavakat.

Zene- és tánctudomány összefüggéseiben gondolkodik Károly Róbert *A legszorosabb szövetség* című dolgozatában, melynek alcímében a tánc- és zeneművészet szimultán fejlődésének sarkalatos, történelmi jelenségeiben a két (egymáshoz közeli) művészeti ág egymásra reflektáló viszonyát hangsúlyozza. A természeti népek tradícióival megismerkedve, föltűnt, hogy a zene eredetét, őstörténetét kereső kutatócsoportok egyetlen esetben sem hallottak vagy láttak náluk zenét, táncot funkcionálisan egymás nélkül. „A tánc és a zene egymással *szerves egységben*, minden esetben *az emberi szellem sugallta elragadtatott rítus, emelkedett közösségi szertartás volt*”. A tanulmány kitér néhány mai figyelemfelkeltő jelenségre és zavarra a zene és tánc funkcionális viszonyában, 2011. januári táncrecenziókból idézve a példákat, jóval nagyobb hangsúlyt helyez azonban a tánc- és zeneművészet szövetségét bizonyító történelmi

példák bemutatására. Károly Róbert összesen hét táncművész, táncpedagógus, zeneszerző-zenepedagógus (Jean-Georges Noverre, Salvatore Viganò, Szergej Pavlovics Gyagilev, Émile Jacques-Dalcroze, Merce Cunningham, Maurice Béjart, Eck Imre) „legszorosabb szövetségét” ismerteti, azzal a Goethe szellemében megfogalmazott reménnyel is, hogy e szövetségben a zene forrásereje megnemesíti és föl-emeli „a művészet méltóságának legjelesebb példájaként a mai magyar avantgárd táncművészet *kulturális és etikai* megújulását”.

Óriási témát mozgat meg Lőrinc Katalin, amikor a *drámaszöveg és test-szöveg viszonyát* kutatja a múlt és jelen táncszínpadain – ez ugyanis felöleli a verbalitás és nonverbalitás számos (ha nem minden létező) színházi vonatkozását. S noha komoly szakirodalma van a színház- és drámatörténet ilyen irányú kutatásainak, Lőrinc megközelítése mindenképpen úttörő vállalkozás, mert ő egyedülként a táncművész és teoretikus szempontjából, az elméleti tudást a gyakorlati tapasztalattal ötvöző táncszakember aspektusából közelít a témához. Előadása csupán vázlat egy mélyebb kutatáshoz, folytatásra érdemes. Macher Szilárd szintén rövidebb – képekkel gazdagon illusztrált – áttekintést ad előadásában, mely a *klasszikus balett nyelvének változását* követi figyelemmel a néptánc gyökerektől a 21. századig. (Vizsgálódásait indító kérdései a következők, figyelembe véve,

hogy a klasszikus balett – a táncművészeti ágazatok egyik legkidolgozottabb, évszázadok folyamán kikristályosodott mozdulatnyelve – tradíciói a reneszánsz néptáncok idejéig nyúlnak vissza: Mi lehet az oka annak, hogy a klasszikus balett nyelve a mai napig fennmaradt? Mi biztosította továbbélését az elmúlt századok válságai, illetve a kívülről jövő „támadások” ellenére is?)

Mahovics Tamás a Békés megyei néptánc-kutatásról ír; a Mizerák Katalin és Demarcsek Zsuzsa szerzőpáros a táncos tehetség gondozásáról (bemutatva a Magyar Táncművészeti Főiskola partnerintézményeiben végzett kutatás eredményeit); M. Nagy Emese az ezredforduló néptáncművészetében jellemző koreográfiai gondolkodásmódokról ad közre áttekintést (*Értékválasztás – értékváltozás*). Egyszerre figyelemre méltónak és meglepőnek találja, hogy a legutóbbi évtizedben a színpadi néptáncművészet korábban még markánsan elkülönülő irányzatai – az autentikus iskoláktól kezdve, a táncszínházon keresztül, a kortárs kísérletekig – sok szempontból egy irányba mutatnak.

A hagyomány és újítás dinamikája, termékeny összhangjának megtalálása az autentika jegyében zajlik, ugyanakkor számos kérdés merül föl a kortárs néptánc kapcsolatban, például az, hogy mitől kortárs és meddig néptánc. Az új törekvések nem elégedhetnek meg a folklór reprodukálásával, inkább azt mutatják meg, amit a tradíci-

onális kultúrából ma is aktuálisnak, érvényesnek, értékesnek és hatásosnak tekintenek. „Manapság már nem lehet kérdés – írja összegzésében M. Nagy Emese –, hogy a néptánc egyes koreográfusok keze nyomán leszűrt formanyelvvé képes-e sűrűsödni. Az sem kétséges, hogy létezik egy olyan néptánc alapon építkező színházi út, amelynek legkiválóbb alkotásai bármely más táncművészeti ág reprezentatív darabjai mellé állíthatók. Egyre több együttes hangsúlyozza, hogy hagyomány és modernség egymást jól kiegészítő fogalmak: korszerű formanyelvet ötvöznek a Kárpát-medence táncagyományának elemeivel.”

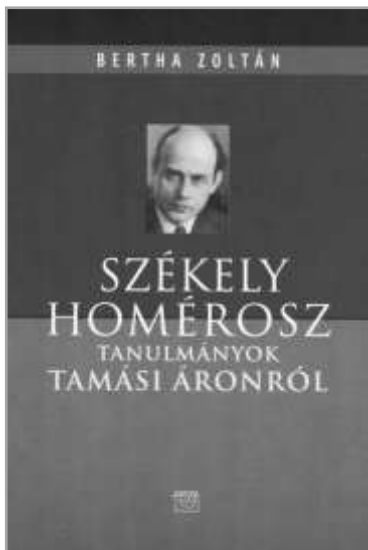
A néptánc révén kapcsolódik ide a következő előadás rövid tanulmányá szerkesztett változata is: Simon Krisztián *a Debrecenben rendszeresen megrendezett táncházak kapcsolati hálóját térképezi föl a kezdetektől napjainkig*, egészen pontosan 1974-től 2009-ig; Varga Sándor pedig a mezőségi táncéskészlet alakulását mutatja be (*Formai változások az erdélyi Belső-Mezőség táncéskészletében a 20. század folyamán*). Székely Szilveszter dolgozata (*Táncstílusok találkozása, avagy változások a modern társastáncban*) abból a tapasztalatból indul el, hogy a klasszikus baletet napjainkban egyre több területen használják kiegészítő technikaként, s az megjelenik például a társastánc elemei között is.

Végül Tóvay Nagy Péter tanulmányát szemlézzük (*Disputa a táncról. A tánc feltételei*). Tóvay dolgozata elején

leszögezi, hogy a táncról folyó morális vita – mind a témát, mind az időszakot tekintve – rendkívül komplex (és hozzátéhetjük: egy nagyobb lélegzetű munkában is földolgozható) jelenség, a morális aspektust vizsgáló polémia már az ókorban megjelent, és egészen a 20. század első feléig szinte folyamatosan jelen volt az európai kultúrában. Tóvay Nagy Péter tanulmánya a vita néhány középkori, illetve kora újkori teológiai aspektusát tárgyalja általánosságban – sokat elárul, hogy a bűn eszméjének vizsgálata során például a táncot a hét főbűn rendszerén belül tárgyalják a középkori taxonómiák –, majd a polémiában szereplő érveket csoportosítja, és az érvelési stratégiákat tekinti át, befejezésként a vitában felmerülő egyik érvet, a tánc feltételeit vizsgálja meg részletesebben.

„A korabeli szerzők soha nem önmagában a táncot vizsgálják, számukra önmagában a tánc soha nem lényeges – emeli ki Tóvay –, a táncból hol morálteológiai, hol társadalomszemléleti, vagy fordítási, hermeneutikai kérdést csinálnak.” Az egyes diskurzusokban egyébként a táncra vonatkozó fő kérdés (vitakérdés) az volt, hogy a tánc szemlélése és gyakorlása vajon erkölcsösnek tekinthető-e. Főszerepet kapott a retorikai argumentációban, hogy ha nem is önmagában, de a következményeiben bűnös lehet a tánc – ám ezek az érvek idővel csillapodtak. A megfelelő idő, hely, személy, mód és szándék pedig nem a táncról függ...

BERTHA ZOLTÁN:
SZÉKELY HOMÉROSZ
Tanulmányok Tamási Áronról
(Kairosz Kiadó, Bp., 2012., 230 old.)

Bertha Zoltán legújabb tanulmánykötete tíz, Tamási Áron életművének különböző vetületét értelmező, korábban (1987–2012 közt) megjelent írását adja közre. A dolgozatok sorában egyaránt föllelhető az öszszegző igényű emlékezésportré (*A mindig hazatérő*), a stílusra, kifejezőmódra (*Tamási Áron népi expresszionizmusa*), vagy a világrépre, eszmeiségre (*Archaikum és modernség, népiség és erdélyiség*), a népi humorra, kedélyvilágra („*Jókedvet is lát-tam*) vonatkozó elemző eszmeifuttatás, illetve néhány, Tamásiról szóló munka ismertetése. Három meghatározó Tamási-alkotást önálló tanulmány keretében értelmez a szerző: a *Szűzmáriás királyfit* (*Sors és mítosz*), a *Jégtörő Mátyást* (*A varázshít távlatai*) és az *Ábelt* (*A mesei realizmus csúcsa*).

A népiség, a népi irodalom Tamási Áron szerint tulajdonképpen egy fajta szerves létezés mód, mondhatni: a szerves műveltség irodalmi visszatükröződése (ahol a fogalom alatt valamilyen, az őshagyományban és a hagyományt átörökítő népköltészetben gyökerező, népi panteizmussal átitatott keresztény istenhitre épülő, az emberi tényezőkben és jelenségekben az isteni, a kozmikus megjelenését látó világrépet is értünk). Erre utalnak a Bertha Zoltán által a Tamási-interjúkból kiemelt releváns idézetek a magyar irodalom új színezetéről: „A nép élete gazdag és széles, Isten és a csillagok éppen úgy élnek benne, mint a valóságos lények. A népi író éppen ezért csak egyetemes arcú műveket bír írni”; vagy: „itt egy új világrépről van szó. Ennek szerves elemei: az ember, a föld, melyen az ember él, és az Isten. E három tényezőnek kell benne lennie a népi irodalmi mű által alkotott új világrépben” (182). Tamási szintén „szerves elemekről” beszél az új világréppel kapcsolatban, és amikor ezek az elemek a megkívánt harmóniában válnak eggyé, ott igazán értékes műalkotás születhet – ezért is tarthatta legkedvesebb művének a *Jégtörő Mátyást*, ebben sikerült ugyanis a leginkább kutatnia a „világ titkát”, mely „a földet és az eget összetartja és a világot kormányozza”.

A népiség, a Bertha Zoltán elemző esszéjébe illesztett meghatározása szerint is, a „világteljességre irányuló látásmód”, ahol a népnek „teremtésrendi státusa” van – olvasható az *Emberi szavak* című Tamási-nyilatkozatokat körbejáró kritikai esszében, ahol Tamási Áron portréját Bertha a beszélgetések, vallomások és naplójegyzetek tükrében rajzolja meg (az írás első változatát 2006-ban publikálta a szerző a *Hitelben*; ezt dolgozta át az *Erdélyi Toll* számára 2012-ben). A kötetindító emlékező esszéportréban (*A mindig hazatérő*) – amely eredetileg a Vésztő-Mágoron (a Népi Írók Szoborparkjában) fölállított Tamási-szobor avató beszédé-ként készült, és Sipos Lajos Tamási-könyvének kritikája, illetve a *Jégtörő Mátyás* elemzése (*Tamási Áron legkedvesebb regénye*) mellett megjelent Bertha Zoltán szintén 2012-ben kiadott *Erdély felé* című, esszéket, tanulmányokat, vallomáso-kat publikáló kötetében is – szintén fontosnak tartotta kiemelni a népiség Tamási-életművet és -világképet meghatározó jelentőségét. A népiség – amellett, hogy „határozott, programos társadalom- és nemzetpolitikai célkitűzés [...] nyelvi és kulturális nemzetegység, önálló, független ország, nemes és emelkedett keresztényi értékrend” – Tamási számára „világszemlélet, szilárd érték tudat, eligazító ősha-gyományon alapuló egyetemes világkép, s az eluralkodó materializmus ellenében szerinte ez a természetes világnézet képes helyreállítani a lélek épségét” (12).

A Tamási Áron eszmevilágáról szóló *Archaikum és modernség, népiség és er-délyiség* című tanulmányban szintén középponti helyet foglal el e gondolat. E szerint népiség lenne az, „ha Istennel való kapcsolatunkat megtartjuk és gondoz-zuk; ha benne élünk a teremtett világban, a fákkal, a virágokkal, az éggel és a földdel együtt; s ha olyan társadalmat alkotunk, amelynek tagjai rendezték már a viszonyukat az Istennel és a természettel” – idézi Bertha Zoltán az 1942-es *Érze-lem a népiségről* című előadásból (95). Az ugyanez év karácsonyán keltezett *Gond és reménység* szintén azt sürgeti, hogy jöjjön létre, restaurálódjék az egyensúly a „lélek és test”, a „kultúra és anyagi rend” között. E szerint az „egész-séges és termékeny világnézetnek” három Örök tényezője” van az emberi lélek számára: „az Isten, a természet és a társadalom. Emberhez méltó élet csak akkor képzelhető el, ha a lélek e három tényezőhöz való kapcsolatát megnyugtató mó-don rendezni tudja”.

Az *Emberi szavakról* szóló dolgozat elején méltatásképp leszögezi: a marosvá-sárhelyi irodalomtörténésznek, Nagy Pálnak köszönhető, hogy összegyűjtve, filológiai jegyzetapparátussal is ellátva olvashatjuk Tamási esszéit, újságcikkeit, publicisztikai írásait, valamint útirajzeit (*Gondolat és árvaság*, 2000; *Szellemi őrség*, 2001). Ezt a sort folytatja az interjúkat, nyilatkozatokat és naplőljegyzé-eket közreadó könyv (*Emberi szavak*, 2003), illetve a válogatott irodalmi levelek kötete (*Ölélő szeretettel*, 2008). Bertha – a szépprózai életműből és publicisztikai

írásokból egyaránt kiolvasható létüzeneteket a Tamási-nyilatkozatok tükrébe is helyezve – megállapítja: „A népi gondolat igazi elkötelezettjei így sohasem zárkóznak be valami puszta egzotikumba, hanem éppen ellenkezőleg, tradíció és modernség, realitás és látomás, ténylegesség és lehetőség összhangjával, a személyiség és a közösség legtágabb érvényű antropológiai, spirituális, morális dimenzióit képes megszólítani. Valóság és képzelet egészszé szervesülő szférái a 'legősibb költői lélek' számára üzennek, s az érzéki és érzékfölötti, kézzelfogható és rituális, szent és profán létsíkok átfogó-harmonikus szemlélete olyan 'adomány', melyet a 'leghívebben a nép őrzött meg'. Ósiség, népiség, egész-elvű, teljességigényű emberi minőség: egymásból következő törvényszerűségek. Tamási nézetei tökéletes szinkronban vannak a modern etnológia, pszichológia, historiológia, Jung, Frye, Eliade vagy Németh László, Hamvas Béla legdöntőbb – a mitikus-archaikus örökség, az immanencia–transzcendencia-viszony metafizikai lényegproblémáira vonatkozó – kultúrfilozófiai, kultúrantropológiai, szellemtörténeti megállapításával” (182–183).

Bertha Zoltán itt is arra törekszik, hogy a legapróbb mozzanatokon, jelen esetben egy-egy interjúban megfogalmazott észrevételen keresztül is egészében ragadja meg az írói személyiséglényeget. Ez Tamási esetében egyszerre hálás és nehéz feladat, ugyanis – ahogy Bertha írja – az *Emberi szavak* „a játékos derű, a szelíd tréfa, az igazmondó komolyságot a mosolyogtató humor lélekmélyi életszeretettel hitelesítő kedély ezerféle árnyalatában tündöklő megnyilatkozások” tárháza, mely telítve van „azzal az utánozhatatlanul sajátos, egyéni látás- és kifejezőmóddal, amely szinte a legapróbb tényközléseket is valamifajta különös, varázsos hangulatisággal színezi át. Egyszerre tempós, kiegyensúlyozott, harmonikus fogalmazás-ritmus, akár a részleteket is számba vevő komótos előadásmód, s villódzó utalásokat, képzetkapcsolásokat szikráztató értelem- és érzelemfrissesség, üde szellemesség bujkál vagy kanyarog a mondathajlatokban, szófordulatokban” (176).

Bertha a nyelvi bravúrokban is szinte tobzódó, rajongó-áhitatos alaphangú eszéstílusában fölépített, a tagmondatok ágaival tekintélyes lombot eresztő mondat- és gondolatfáinak erdejében sem téved el soha, hiszen minden ízében ismeri és szereti a tárgyát, azonosul vele, átéli és megéri az üzenetet, átélhetővé és megérhetővé téve azt. Bertha Zoltán számára a szeretett tárgy, irodalmi személy, jelenség és témakör világán belül nem létezik úgymond „mellékes téma” vagy elhanyagolható mozzanat, sőt, a legapróbbnak tűnő tényekkel kapcsolatban is, újra és újra, mindent szeretne elmondani anélkül, hogy – néhány jellemző kulcskifejezéstől eltekintve – ismételné magát. Talán nem túlzás a kijelentés, hogy az irodalomtörténész végső soron nemcsak egy-egy tanulmányában vagy esszéjében, de kritikájában, recenziójában vagy portréjában is monográfiát (vagy helye-

sebben: monografikus igényel) ír. Sőt, még egy-egy íráson belül is – minden bekezdésben vagy mondatban – összegezni kíván, valami fontosat mond, amire oda kell figyelni, amit vagy értelmeznünk kell, vagy csak egyszerűen hagyni, hogy áthömpölyödjön rajtunk a lelkesültség, a szerető indulat.

Bertha Zoltán tehát akár a legkisebb műfajban is fontosnak tartja az azonosság mellett az azonosulást, miközben a monografikus szellemköri széttekintés és tárgyi mélyre ásás szándékával ír, ami nem jelenti egyúttal azt is, hogy maga újabb nagymonográfia elkészítésébe kezdene. Irodalomtörténeti debütálásaként Görömbei Andrással közösen jegyezte 1983-ban *A hetvenes évek romániai magyar irodalma* című részmonográfiát, majd megalkotta *Bálint Tibor* (1990), *Sütő András* (1995) és *Kányádi Sándor* (2007) monográfiáját. Ugyanakkor 2005-ben Németh Lászlóról már nem monográfiát írt, hanem a „*Világképtermelő enciklopédizmus*” cím alatt monografikus tanulmánykötetbe rendezte az esszéíró Németh Lászlóról szóló dolgozatait, csakúgy, mint most a Tamási Áron írásművészetéről megjelent korábbi írásait, melyeket szükség szerint átdolgozott, kiegészített a kötetbe rendezés során.

Maga egyébként – éppen egy monográfia, Sipos Lajos 2006-ban megjelent, Tamási Áronról szóló könyvének kritikája élén – úgy fogalmaz, hogy az írói nagymonográfia (mint műfaji jelenség) mára meglehetősen problematikusává vált, noha a '60-as és '70-es években az irodalomtudomány még kiemelt jelentőséget tulajdonított a műfajnak. Ennek okát abban véli fölfedezni, hogy „az egy-egy klasszikus szerzőre vonatkozóan is felhalmozott tudásanyag mértéke lényegében lehetetlenné teszi olyan átfogó irodalomtörténeti-monografikus szintézisek megalkotását, amelyek hiánytalanul dolgozhatnak föl az adott író életének, pályájának, életművének összes részletét, időtálló eligazítást nyújtva az egyes művek elemzését, értelmezését és értékelését illetően is” (221). Formális értelemben – Bertha példáit kölesönözve – még Király István monumentális Ady-könyvei sem értékelik az oeuvre-egészet, Czine Mihály Móricz-nagymonográfiája csak a pálya első szakaszát elemzi mélyebben, és részmonográfiák sorát írta meg Szabolcsi Miklós József Attiláról, Grezsa Ferenc Németh Lászlóról, Kabdebó Lóránt Szabó Lórinccről. „Egy elképzelt Tamási-összegzésnek is például ma már tehát a tudományos premisszái is elbizonytalanodtak bizonyos fokig, azon felül, hogy az életmű valóban teljes (a többi között a levelezést is tartalmazó) szövegtudománya nemhogy kritikai, de még megbízható összkiadásban sem férhető hozzá” (uo.). Mindezt figyelembe véve értékeli úgy Bertha Zoltán Sipos Lajos Tamási Áronról szóló könyvét, hogy az Tamási életútjának és alkotói pályájának áttekintésével „voltaképpen egy távlatos új összefoglalás fundamentumát is megépíti” (222). Tehát még nem igazi monográfia, de kijelöli annak alapját.

S erre a műfaj szerinti monográfiára Bertha Zoltán most nem vállalkozott, noha – elolvasva, illetve egymáshoz olvasva az egyes, kötetbe foglalt tanulmányokat, esszéket és kritikákat – a *Székelly Homérosz* című kötetből fölsejlik előttünk egy (nem formális értelemben vett) Tamási-monográfia körvonala is. „Székelly Homérosznak” egyébként Németh László nevezte Tamási Áront, s a hátsó borító ajánlása szerint ez a „világirodalmi költő” státusát is jelöli, nem meglepően itt is valamilyen lényegkimondásra törekedve: „... kivételes hatású életműve elsősorban a bartóki értékszintézis szerint teremti meg ősi és modern művészet- és létszemléleti formáknak, világképi és stílári alakzatoknak a különleges gazdagságát. Próza- és drámaírása sajátos szépségével és lenyűgöző nyelvi, művészi eszköztár mozgósításával éri el olvasóinak megmozdító hatását – és hasonló magával ragadó gondolati és esztétikai minőséget tanúsítanak esszéi, tanulmányai, vallomásai is”.

Az összegző igény, mint említettük, nem a könyv egészét, hanem az egyenkénti írásokat jellemzi, miközben azért a szerző arra is ügyel, hogy mindig az általa – vagy a felszínre hozott mű által – kijelölt keretek között maradjon. S ugyanez mondható el az *Egy klasszikus modern és egy modern klasszikus* című Bertha-tanulmányról, mely viszonylag sok helyen (két-két tanulmánykötetben és folyóiratban) jelent meg 2004 és 2006 között, s amelyet Bertha rögtön azzal a megállapítással indít, hogy Páskándi Gézának a Tamási Áronról szóló „gazdag és terjedelmes tanulmányai akár egy kisebb könyvecskébe vagy füzeteszerű kötetbe foglalva is újra kiadhatók lennének” (205). S újat is adnak a Páskándi-írások Tamási Áron megértéséhez, hiszen az íróársat a legszokatlanabb ellenkező benyomást keltő jelzőkkel illetve, „feszültséget teremt a rögzült és a nem konvencionális megítélésformák között, hogy rávilágítson: ha felületesen soroljuk be a Tamási-féle alkotót a nem realista, az irracionális kategóriák közé, akkor azt veszélyeztetjük, hogy valóságosként fogadjuk el a mitikus és misztériumszerű látásmód nagyobb horizontú, teljesebb igazságait. A mítosz a teljesség iskolája volt már Németh László tétele szerint is, s a Tamási-fajta beszédmód és esztétikum szintén azt példázza, hogy az igazi, a manipulálatlan és az emberhez méltó valóság szemléletbe a csoda, a misztikum, a transzcendencia a legtermészetesebben és a leghitelesebben fér bele” (205–206).

S újat adnak természetesen Bertha Zoltán Tamási-életművet faggató tanulmányai és esszéi – a recenzens ezt az újdonságot egyrészt tartalmi-eszmei síkon fedezi föl, amely Bertha igen széles és mély műveltségének kontextus-késztetéseivel, asszociatív revelációival jelentkezik, másrészt Bertha Zoltán esszényelvezetének lírai expresszivitással sodró lendülete, áhítatos áradásban is fegyvelmezett jellege teremti meg az újdonság (új értelmezés, új olvasat) erejét. A Bertha-féle

esszényelvezet, az értelmező-azonosuló kifejezőmód nélkülözhetetlen trópusa a halmozás, a felsorolás, amely egyáltalán nem vezet redundanciához, hiszen nem önismétlő jelzőkről, önmagukat újra és újra meghatározó fogalmi attribútumokról van szó, hanem fokozásról, gondolati építkezésről és/vagy az érzéki láttatás, nyelven keresztüli megjelenítés egyre gazdagodó színeiről. Megfigyelhető, hogy gyakran háromfokozatúak ezek a halmozó egységek (jellemzően három aspektusát, három lehetséges nézőpontját, három dimenzióját vagy vetületét említi meg egy-egy dolognak, jelenségnek), ezzel is mintegy öntudatlan vagy jelképes módon szolgálva az irodalmi értelmező szöveg (mint olvasat) szakrális jellegét.

Végül úgy vélem, alátámaszthatja ezeket az észrevételeket több korábbi szövegközi idézet, illetve az alábbi hosszabb citátum a *Jégtörő Máttyást* értelmező *A varázshit távlatai* című tanulmány elejéről. S mint annyiszor, végső soron itt is mintegy dióhéjban kapunk egy újabb, egyszerre cizellálatlan érzéki (nyelvi) és értelmi (gondolati) lényegösszegzést (melyben visszatér egyrészt a már említett bartóki szintézissel vont párhuzam, valamint újraáryalódik a Tamási szerinti népiségben meghatározó szerepű és erejű szerves műveltségfogalom is):

„Tamási Áron különös és megigéző, az epikai műfajok határait folyton felsegező regényírása – s talán egész írásművészete is – egyfajta eredendően mitikus-mesei népképzelet, szemléletmód és valóságglátás forrásaiból táplálkozik. Az a természetes, naiv történetmondó és bölcselő kedéllyel, sajátosan üde bájjal, egyszersmind pompázatos, 'tündéri' költőiséggel telített esztétikai teljesítmény, amely olyannyira különleges helyet szerzett magának a modern magyar prózában, mintha az archaikus világelsajátítás, a népiség hatóerejének az örök kisugárzását és elevenségét igazolná. Mert lenyűgöző magasművészeti formák között – mintegy a 'bartóki szintézis' modellje szerint – is érvényesülnek itt azok a mágikus-mitikus, ősi és genuin létszemléleti tartalmak és minőségek, amelyek egy szerves, egyszerre tapasztalati és transzcendentális, 'földi' és 'égi', profán és szakrális mindenségkép értékrendjének a kiteljesedését határozzák meg vagy teszik lehetővé [...] Ellentmondásosság nélkül így ötvöződnek össze az egyik legjellegzetesebb Tamási-regényben, a *Jégtörő Máttyás*ban is a csodás, természetfölötti, fantasztikus dimenziók az ábrázolás érzéketlen, szemléletes életteliességével, plaszticitásával. Ez a varázslatos mesei stilizálás, az életmozzanatok folytonos jelképiesítése, a 'mesehangulat' állandó bővöltesége ragadta meg a művet üdvözlő Babits Mihályt is...” (53–54)

OPUS 21–22

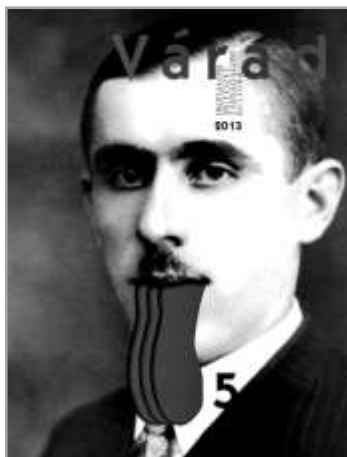
Szlovákiai magyar írók folyóirata

Milyen az a világ, ahol a meséket reklámozni kell, kampányolni kell értük (mesélj minden nap gyermekednek), vajon miért nem ugrik be szinte semmi a mai tizenéveseknek olyan örök klasszikusokról sem, mint a Hófehérke? – teszi föl a kérdést meseadaptációkról szóló tanulmányában Kiss Tímea (*Aki a legszebb e vidéken*). A tévésatornák mellett – olvasunk példákat a sorozatjellegű adaptációkra – az ismét aktuális Hófehérke a mozikat is rabul ejtette, a meséből a fantasy világába lépve. A szerző a *Tükröm, tükröm* című filmet (Julia Roberts főszereplésével) vizsgálja meg, illetve a *Hófehér és vadász* című földolgozást, a gyártók talán nem is tagadják, hogy dark fantasy kasszasikerre vágytak – állapítja meg Kiss Tímea. A kéthavonta megjelenő folyóirat 2012/6. számában külön blokkot kapott a film – itt foglalkozik Németh Csilla a tömegmanipuláció kérdésével Riefenstahl *Az akarát diadala* című filmje és Chaplin feledhetetlen *Diktátora* apropóján (*Az akarát diadala, avagy mégsem?*); Kaszás Dávid sűrű – címeikkel, évszámokkal, nevekkal halmozott – írása a remake-mániát teszi kritika tárgyává; Rácz Gergő a Tarantino-jelenséget boncolgatja; H. Nagy Péter elemzése a „sokvilág-elmélet” (párhuzamos világok, multiverzum) filmes alkalmazásainak nyomába ered; N. Juhász Tamás pedig a Ragadozó-filmek idegenjeiről ír („*Ha vérzik, akkor meg is lehet ölni*”).

Együtt kaptam meg a Felvidékről (nagyváradi közvetítéssel) az *Opus* 21. és 22. számát, benne egy olyan fontos írással Jitka Rožňová csehországi költő és kritikus, műfordító tollából, amely a 2011-es év szlovákiai magyar verstermését – 14 kötetet – értékeli. Bevezetőjében a kulcsmozzanatok közt definiálja, hogy kritikusként az irodalmi szövegnek – mint az alkotó szubjektum (író) – egyedülálló kommunikációs közegének a megítélése és elemzése a feladata. S számos más kérdés mellett – forma vagy szemantika, téma vagy feldolgozásmód, autenticitás, objektivitás, szubjektivitás jelentősége –, bizony, arra is figyelnie kell, ne legyen az értékelő szövegből „harctér, a régi sérelmek, irodalmi és személyes nézeteltérése színtere, sőt, a tökéletes bosszú aktusa” (ugyanis, sajnálatos módon, erre is akad példa). S szerzőnk talán túlságosan is óvakodott attól, hogy az elfogultság

vádja illesse, áttekintése kimért lett, sokkal inkább leíró, mint elemző, fölfogható az rövid recenziók füzérének, ami persze így is hasznos, jól segíti az anyaországi olvasót is a tájékozódásban. S hasonló áttekintést végzett Vida Gergely a prózával – *Az idő fonala* című, a 2011. évben megjelent pontosan egy tucatszámú prózakötet bemutatásában kevesebb a szabadkozás, és több az értelmező-bíráló, a műveket olykor egymással is összevető kitétel. Kiss Péntek József a 60 éves Komáromi Jókai Színház működéséről, szerepéről, évadjairól, társulatáról és repertoárjáról értekezik (*Alázat és szakmaiság*); a galántai Petres Csizmadia Gabriella az önéletrajzi fikciók világába kínál betekintést (*Az én-szövegek helye a műfajtörténeti kánonban*); Méry Erzsébet Hajnóczy Péter *Nóra* című hátrahagyott szövegének apropóján ír; Alabán Ferenc pedig az irodalmi hagyomány nyelvi kontextusáról és az „újraírt szövegekről” értekezik.

VÁRAD – 2013/5.

Irodalom, művészet, társadalom, kultúra

„Simone Weil (1909–1943) francia filozófus, keresztény misztikus magyar nyelvterületen mind a mai napig kevésbé népszerű. Nevét leginkább Pilinszky János tette ismertté, aki elkötelezett fordítója, értelmezője volt. S hogy napjaink magyar értelmezési irányát – amelyben Simone Weil elsősorban keresztény világnézete miatt jelentős – mennyiben határozta meg a költő, s mennyiben szorulna bővítésre, újraértelmezésre, csak akkor derül ki, ha mi magunk is folytonosan újraolvassuk a szövegeket”

– írja Fleisz Katalin Weil *Jegyzetfüzete* (magyarul: 2003, *Új Mandátum*) újraolvasásakor készült esszéjében, mely egyúttal emlékezés a francia gondolkodó halálának 70. évfordulóján. Fontos sajtó- és művelődéstörténeti adalékokat tár föl Péter I. Zoltán tanulmánya (*Irodalmi élet és újságírás Nagyváradon a 19. század utolsó éveiben*), mely megállapítja, hogy noha Váradon a századforduló idején nem születtek a magyar szépirodalomban máig is számon tartott alkotások, a helyi publicisták irodalmi jellegű tárcái, karcolatai vagy elbeszélései, verses- és novellakötetei, regényei mindenképpen színesítették az irodalmi életet. Örültünk Szilágyi András elemző portréjának Bukta Imréről (*A tágra zárt világ* című írás a festő legutóbbi – 2012 végétől a Múcsarnokban rendezett –, *Másik Magyarország*

című tárlatából indul el, de a művész tájszemléletének értelmezéséhez fontosnak tartja a debreceni Modemben rendezett 2008-as *Kibontott táj* című kiállítását is). Szilágyi Aladár Daradics Árpád „áramművész” grafikáiról – „daradicsiádákról” – értekezik („*Művi világunkból végképp kivesszett a valóság*”); Balázs Tibor pedig gondolatfördékeket ad közre a versről. Igen gazdag (és színvonalas) a folyóirat irodalmi rovata – Kinde Annamária költeményeivel vagy Ady András kis kötetnyi prózaversével, Csák Gyöngyi meglepő lírai fordulataival (az *Idő* című haikuban: „*Vakondtúrásán / szellőzőnyílás csak a / szerelem lehet.*”), Gotha Milán Róbert játékos-komoly verseivel, Mátyás Zsolt Imre és M Szabó István kisprózáival.

(Igen sajnálom, hogy – remélem, csak – hozzám egy rosszul ragasztott példány jutott: egyszerű átolvasás után minden lap önálló életre kelt a gerincről, ami persze metaforikusan is igaz lehet, itt azonban tárgyyszerű valóságában is az...)

NYELVÜNK ÉS KULTÚRÁNK – 2012. ÉV

A Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társaságának folyóirata

Nyelvünk
és
Kultúránk

„Volt-e uráli alapnyelv?” – kérdezi Buvári Márta, aki figyelembe veszi a hivatalos tudományos felfogást, miszerint volt egy ősnyelv, amelyet feltételezett keletkezési helyéről urálinak mondanak (ez vált ketté finnugor és szamojéd ágra, majd a finnugor finn, permi és ugor ágra – utóbbiba tartozik a magyar nyelv). Buvári Márta a Zaicz Gábor szerkesztette *Etimológiai szótár* csoportosításában 138 ősi, uráli kori tőszót talált, és ezek rokonításait vetette össze a Czuczor-Fogarasi szótár eredeztetéseivel, illetve megfeleltetéseivel. (A Czuczor-Fogarasi féle *A magyar nyelv szótára* 1862-ben jelent meg, ennek 150. évfordulójára egy konferenciát rendeztek – az előadások között szerepel az itt szemlézett cikk a Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társaságának folyóirata 2012/1-es számában.) Buvári érvei meggyőzőek, és csak annyit állapít meg, hogy igen kevés megfelelés van az alapszókészletben. „Nem tudom, lehet-e közös ősnyelvre következtetni 138 szóból – írja –, amelyekből 48-nak a rokonítása bevallottan bizonytalan (de sokkal több nagyon erőltetett), 43 pedig csak a nyelvcsalád egy részében van meg. Hol vannak a többi, alapélelemre, testrésze, emberre, állatra, növényre, természeti jelenségre, ősközösségi tevékenységre vonatkozó szavak?” Elismeri, hogy a szavakon túl a nyelvtani jelenségeket is vizsgálni kell, viszont azok is csak a szavakkal együtt mérvadók. Nem zárja ki, hogy az uráli szavak jelentős részének a más csoportba sorolt nyelvekkel (pl. török, mongol, iráni, szanszkrit, latin, görög stb.) mutatott

rokonsága megengedi nemcsak azt a következtetést, hogy érintkeztünk ezekkel a népekkel, hanem azt is, hogy a közös szavak egy még régebbi, általánosabb ősnyelvből származnak. Nyelvünk őstörténetének kutatását még nem lehet lezárni.

Az *ínyenc Krúdy* címmel közölt esszé az évfolyam 2. számában Fráter Zoltán, Pomogáts Béla pedig a *Nagy írók nagy (és kis) vacsorái (és ebédei)* című írásával kapcsolódik az irodalmi-gasztronómiai blokkhoz. Fráter az ínycsészéről szólva tisztázza az ínycsészség fogalmát, majd megállapítja: „Azért is figyelemre méltó Krúdy ínycsészés-viszonya az ételekhez és az ételek alapanyagaihoz, mert nemegyszer megszemélyesíti, akarattal, szándékkal, szinte lélekkel ruházza fel őket. Az animizmus, mely minden létezőnek lelket tulajdonít, nem volt idegen Krúdy sokféle hatást befogadó és felhasználó, a keleti tanok szemléletét sem elutasító gondolkodásától.” – Fráter végül a következőket állapítja meg: „Ha a sokszor lenézett és feleslegesnek kikiáltott életrajzból nem tudnánk is, az író legkülönfélébb szövegeiben elhelyezett főzési tanácsaiból, receptjeiből, étel- és ételbölcsességeiből egyértelműen kiderül, hogy Krúdy (betegségekkel küzdő, utolsó éveit leszámítva) maga is étel- és ételélvező volt, igazi ínycsészés, az ételek, italok, hölgyek és szellemi élvezetek kifinomult tanulmányozója, égi és földi örömei áhítatos, bár sohasem patetikus költője és átélője.”

„*Debrecenbe kéne menni*” – *nyári egyetemre* – a római La Sapienza Tudományegyetem tanszékvezető tanára e címmel adja közre gondolatait a Debreceni Nyári Egyetem 85. évfordulóján. Sárközy Péter már 1971-ben, 26 évesen elkezdte a magyar nyelvet tanítani a kurzusokon az olaszországi magyar szakos ösztöndíjasok számára, akik közül legtöbbször Rómából és Nápolyból érkeztek. Az évtizedek alatt mintegy 100-100 római és nápolyi diák fordult meg – némelyek többször is –, közülük ma néhányan már egyetemi tanárként dolgoznak a római és padovai magyar tanszékeken, vagy a szombathelyi olasz tanszék és a Pázmány egyetem megbecsült tanárai. A 100 éve született Ottlik Gézáról ugyanebben a 2012/3. számban ír jegyzetet Pomogáts Béla, kiemelve: Ottlik „az esztétikai igényességet a morális igényességgel kötötte egybe: a művészi érték alkotóelemének tekintette az igazságkeresést, a felelősség-tudatot.” Végül Bába Szilvia tanulmányát említjük („*Mert két hazád van...*”); ő politológiai és közművelődési szempontok alapján vizsgálja a tengerentúli magyar diaszpórát, és dióhéjban áttekinti a diaszpóra történetét is. Munkájának sajátossága, hogy a gazdag szépirodalmi szemlélet összekapcsolja a statisztikai, gazdasági és politikai elemzésekkel.

Végezetül az évfolyamzáró kötetből ismételtelen egy Pomogáts Béla-tanulmányt ajánlok az olvasók szíves figyelmébe – *Irodalmunk a nemzet szolgálatában* címmel –, mely, noha az még egy 1985-ös anyanyelvi konferencia-előadás írott változata, ma is aktuális.

A HITEL BÚCSÚJA GÖRÖMBEI ANDRÁSTÓL

Görömbei András (1945–2013) Kossuth-díjas irodalomtörténész, akadémikus a betegsége miatt személyesen már nem tudta átvenni a Magyar Örökség-díjat, és nem sokkal később eltávozott közülünk (július 16-án búcsúztatták a Farkasréti temetőben). Emlékezett aztán rá minden tisztességes irodalmi és kulturális orgánus – búcsúztatta őt az a *Hitel* folyóirat is, melynek korszakos alakja volt. Görömbei András szerzőként az indulásnál jelen volt, 1992 óta szerkesztőként (sokáig főszerkesztő-helyettesként, majd feladatai növekedvén főmunkatársként) dolgozott a folyóiratnál. Papp Endre, jelenlegi felelős szerkesztő idézte föl a több mint munkatárs (a „talentum, becsület és tisztaság” megtestesítője s szolgálatosa) szerepét és személyiségét. Márkus Béla írása a Magyar Örökség-díjat méltatandó született, ez most posztumusz jelent meg. Elek Tibor, N. Pál József, Jánosi Zoltán, Babus Antal és Ekler Andrea áll az emlékezők sorában, illetve az a Bertha Zoltán, aki a '70-es évek romániai magyar irodalmát feldolgozó monografikus műben tanítványi szerzőtársa volt (1983-ban).

„Szellemi nagyság, lelki nagyság, erkölcsi nagyság – áll emlékezése nyitó tételmondatában. – Görömbei András életművének szellemtörténeti jelentősége felmérhetetlen, irodalomtörténeti, kritikai munkásságának hatása felbecsülhetetlen, írástudói személyiségének példaadása kimondhatatlan érték.” *Cselekvő irodalom* címmel még 2005-ben jelent meg tanulmánykötet az akkor 60 éves Görömbei Andrást köszöntve, Bertha Zoltán és Ekler Andrea szerkesztésében. Ennek szerkesztői előszava olyan kivételes személyiségként jellemzi az iskola-teremtő Görömbei Andrást, aki életet vezérlő legnemesebb eszményeit a legigazabb emberi természetesség evidenciájával tudja hitelesíteni.

„Megvilágosító hatású alkotói pályája – olvassuk abban –, életműve a legmagasabb szellemi minőség és a legmélyebbről fakadó erkölcsi emberség távlatában növekszik példaadóvá. Példává és tanítássá, követhetetlenül is követésre buzdító mintává, mindenki által elérhető tisztánlátást segítő ösztönzéssé. Olyan erővé, amelynek küldetéses méltósága kényszer nélküli irányjelzéssé, útmutatássá – elhívvá válik lényegül sokak számára. Amelyben az értékek és igazságok sugárzó energiája úgy bilincsel le, hogy közben valójában felszabadít és felemel. Az

értelem és a lélek szava fényesíti, igazítja emberi létünk és kultúránk örökérvényű tartalmait. Tudomány, művészet, irodalom, tanárság, de mindennemű írástudói mesterség, közéleti felelősségvállalás vagy köznapi hivatás is: felülmúlja szűkebb önmagát, ha önnön leg-szentebb lehetőségeit teljesíti ki.”

Az a „létérdekű kulturális cselekvés” jellemezte Görömbei Andrást, mely valódi szellemi teljesítményként „világot jobbít és világot teremt: a meglévőt finomítja, tisztítja, s a képzelet, a lehetőség, a korrekciót ajánló elgondolás szerinti felé tereli. A „kiváló irodalomértelmező egyúttal páratlanul lenyűgöző előadótanár” [...], a „hatalmas munkabírású és szintetikus, összefoglaló látású esszéista mértékadó nemzeti értelmiségi közösségek karizmatikus vezető egyénisége, vezéralakja”. Az „elmélyült, hiteles tudomány pontos fogalmi nyelvében és az átélt, érzékenyen-érzékletesen szuggesztív művészi szó ígézetével megszólaló kritikus egyszerre az emberlény és a nemzeti kollektívum sorsát-gondját vigyázó igazságérzettel, bátor lényegkimondással” tűnt ki kortársai közül.” Mindig a teremtő szolgálat eszmei világosságával és morális tisztaságával (a humanitás, a művelődés, az érték-elvűség, az összmagyarság ügyének képviseletével), erudíciót, ügyszeretetet, lelkiismeretet, egyetemes és konkrét lélekerősítő segítőkészséget egyeztetve – a fáradságot nem kímélve. „Tanulmánykötetek, műelemzések, pályaképek és részlet gazdag, egyszerismind áttekinthető folyamatrajzok, nagy életmű- és korszakmonográfiák, átfogó irodalomtörténetek, kézikönyvek sokaságában, illetve előadások, konferenciák, tanácskozások megszámlálhatatlan rengetegében téve tanúbizonyosságot az élő, éltető és megújuló hagyományfolytonosság nélkülözhetetlenségéről – legalább elvi-erkölcsi elsorvaszthatatlanságáról és elidegeníthetlenségéről.”

Görömbei András évtizedeken keresztül tanulmányozta a határon túli magyar irodalmat – a csehszlovákiai és a romániai magyar irodalom szintézisei mellett napjaink kisebbségi irodalmáról írt összegzést, Sütő Andrásról monográfiát (1986, 2007); ugyancsak monográfiát Sinka Istvánról (1977), Nagy László költészetéről (1992), Csoóri Sándorról (2002), Nagy Gáspárról (2004), tanulmány- és kritikagyűjteményeket – *Azonosságtudat, nemzet, irodalom* (2008), *Sors és alkalom* (2008), *Irodalom, nemzet, harmadik út* (2012) –, például Ady és Németh László, Nagy László és Ratkó József, Buda Ferenc és Vári Fábíán László írásművészetével kapcsolatban. „A legkülönbözőbb poétikájú értékekkel számoló, határokat ilyen értelemben sem elismerő, elfogultságain is felülemelkedni képes tudós volt – fogalmaz a *Hitel* in memoriam blokkjában Elek Tibor, kiemelve egyebek mellett, hogy irodalomtörténeti szemléletét és módszertanát nem korlátozták, vagy nem határolták be személyes preferenciái. „Nemcsak tisztességes tudós, de tiszta ember is volt, rendíthetetlen morális tartással. Tudta, mi a hűség, és mi az árulás.” Volt hitele! – S ha mást nem is akarnak, legalább ennyit érdemes volna megjegyezni azoknak, akik Görömbei András hitét és örökségét árulták ma el.

CSORBA PÉTER: FARKASKALAND (IGEHIRDETÉSEK)

Debreceni Református Hittudományi Egyetem, Debrecen, 2013., 159 old.

A *gyógyító szó kalandjai* címmel írt empátikus ajánlást a Csorba Péter nyugállományba vonulása alkalmából megjelent – 30 esztendő lelkipásztori szolgálatából, az 1982 (Cégénydányád) és 2012 (Debreceni Református Hittudományi Egyetem) közti időszakból –, igehirdetéseket válogató kötethez az egyetem rektora, Fekete Károly.

Csorba Péter igehirdetés-kötetének címadó prédikációja életprogramot is jelöl – írja Fekete, majd idézve Csorba igemagyarázatát, azt fogalmazza meg, hogy igehirdetőnek lenni nem más, mint teljesíteni a *farkaskalandot*: „Gyógyítsatok a szóval! A keresztyén küldetés, Jézus nevének hirdetése ma is »farkaskaland«. Menjetek, mint juhok a farkasok közé!” – biztat Jézus Krisztus szavaival a szerző.

S idézzük föl, a bevezető nyomán, ezt az életutat, melynek nem lezárása, sokkal inkább egy fontos állomása ez a mostani 'áhitatkötet'. Csorba Péter egy „öntudatos lelkipásztorsaládba született, ahol a szociális érzékenység és a kulturális fogékonyság ötvöződött a biblikussággal” A Debreceni Református Teológiai Akadémián 1979-ben zárult tanulmányai során szerezte a teológiai tudását, azt folyamatos önképzéssel gyarapította a – *Pedagógiai kérdések, teológiai válaszok* címmel írt – gyakorlati teológiai doktorátus

1996-os megszerzéséig. A szatmári Cégénydányád, illetve a felső-szabolcsi Tiszakanyár községek szeretett, elismert református lelkipásztora volt az 1976–94 közötti időszakban, országos ismertségre tett szert az eredményes gyermek- és ifjúsági munkájával, az előadásaival, tanulmányaival és igehirdetéseivel. A Tiszántúli Református Egyházkerület vezetősége 1994-ben bízta meg azzal, hogy legyen a Kölcsey Ferenc Református Tanítóképző Főiskola lelkésze és oktatója. Ott 2000-tól társadalomtudományi tanszékvezető lett, a következő évtől a főiskola megbízott főigazgatója, majd 2005–2010 között az intézmény rektora. A debreceni református felsőoktatási intézmények integrációját követően a DRHE Gyakorlati Teológiai Tanszékén tanított, és innen vonult nyugállományba.

Fekete Károly ihletett és lényegkiemelő értékelése szerint Csorba Péter „igehirdetői hangja sajátos, megörökítésre érdemes szint képvisel. [...] Igehirdetése olykor merész, de életes igei parafrázisok. Rövid, gyors tómondataiból, mondatokkal felérő szókapcsolataiból életlátás és lényeglátás sugárzik. Lélektől nyert ajándéka, hogy ami mások textuskezelésében megmarad régiesnek, avittnak és távolinak, azt ő maivá és aktuálissá tudja tenni, és képes közelívé hozni. Leülepedett élet-

tapasztalat és sallangmentes gondolatok jellemzik elmélkedéseit. Stílusa több mint személyes, de távolról sem személyeskedő, inkább a felebaráti közvetlenség hangneme az övé: barátságos, ironikus, játékos, szellemes és ’Lelkes’.

Csorba Péter válogatott igehirdetéseinek kötetében összesen 37 prédikációt olvashatunk, szép keresztmetszetét adva lelkipásztori tevékenységének. Arányaiban is nagyobb helyet kap az első hosszabb időszak: a rendes vasárnap-i igehirdetések mellett szerepel közöttük cégénydányádi karácsonyi prédikáció, tiszakanyári televíziós istentisztelet igemagyarázata, vagy a zánkai

Magyar Református Ifjúsági Világtalálkozó nyitó istentiszteletén elmondott igehirdetés. Több ünnepi alkalmi textus is bekerült a válogatásba, így például püspökladányi március 15-i bibliai elmélkedés vagy a balmazújvárosi evangelizációs héten tartott igehirdetés. S szerepelnek még a sorban az egyetemi és főiskolai ifjúság körében végzett különböző szolgálatok: teológiai akadémiai kibocsátó igehirdetés, debreceni egyetemi és nagytemplomi ifjúsági istentisztelet, esti és főiskolai reggeli áhítatok, s immár az integráció utáni akadémiai istentiszteletek közül is földéződnek a közel-múltbeli bibliai kommentárok.

HAJDÚ-BIHAR MEGYE IRODALMI ADATTÁRA

Összeállította: BAKÓ ENDRE

Ethnica Kiadó, Debrecen, 2012., 120 old.

Egy híján 200 név (s olyan irodalmi-művészeti társaságok, mint a *Csokonai Kör* és az *Ady Társaság* vagy a *Bokréta* költői csoportosulás, Debrecen első folyóirata, az 1850-ben indult *Csokonai Lapok*, aztán egy önálló tanulmány *Hortobágy a magyar irodalomban* címmel – a hasonló című, Bakó Endre által 2002-ben szerkesztett irodalmi antológia bevezető írása) szerepel a *Hajdú-Bihar megye irodalmi adattára* 2012-ben megjelent, az 1984-es első kiadás bővített-aktualizált verziójában.

Az aktualizálás nemcsak az akkor esetleg kimaradt nevek pótlását vagy a

helyi kötődések pontosítását jelentette, hanem az időközben elhunyt szerzők kötetbe emelését is, ugyanis az adattár csak azokkal az írókkal, költőkkel (az irodalom területén is működő személyekkel) számol, akiknek lezárult az életművük – elhunytak. A koncepció amúgy változatlan maradt, így került be lezárt életművel a kötetbe például Szabó Magda, Kiss Tamás, Mocsár Gábor vagy Tóth Endre és Stetka Éva; valamint mások mellett Tar Sándor, Szalai Csaba, D. Kovács Éva, (Nádudvari) Nagy János, Székelyhidi Ágoston, Balassa Iván, Dankó Imre.

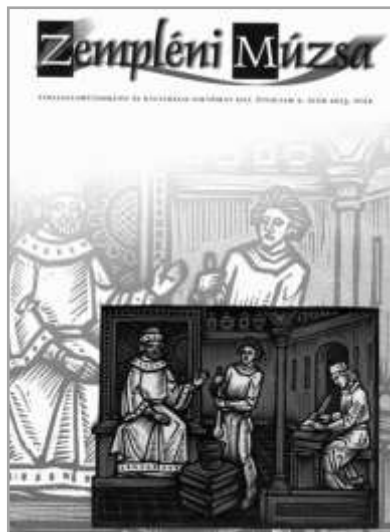
A lexikonszerű szócikkek nem adnak még csak vázlatos portrét sem egy-egy gazdag vagy az adott helyen mérvadó életművel rendelkező irodalmi személyiségről, s nem hiánytalan a művek felsorolása sem. Elsősorban az alkotó helyi kapcsolataira kívánnak rámutatni, s csupán az érdeklődést szeretnék fölkelteni, azt a célt is szolgálni, hogy „emlékeztessék a könyvtárost eseményekre, dátumokra”. Hortobágy más módszert igényel: az nem is annyira földrajzi egységként, mint inkább a magyar irodalom egy sajátos témájaként van jelen. Ez magyarázhatja, hogy monografikus tanulmány mutatja be az ide kapcsolódó irodalmi hagyományokat. S „minthogy a kiadványban a hangsúly a megyére esik, a megyei települések esetében lehetőleg minden szóba jöhető személyt számba veszek – jelzi Bakó munkája elején. – Debrecenben viszont a bőség zavara kísért. Ezért, ha az illető írónak egyaránt voltak valamely megyei településsel és Debrecennel is kapcsolatai, a vidéki címszót dolgoztam ki bővebben.” De hozzát teszi, hogy Debrecen esetében mindezekén túl csak a legkiemelkedőbbnek gondolt személyekkel foglalkozott, már csak azért is, mert létezik külön egy debreceni irodalmi lexikon (ez Bényei József munkája 2008-ból).

Negyedszázad távolából tekintve rá az első irodalmi kalauzra, Bakó Endre örömmel nyugtázza, hogy a kiadvány elérte akkori célját, s missziós feladata elsősorban abban rejlett, hogy egy-egy

település árnyékban maradt – noha a feledésre nem méltó – személyiségeit vonta be az érdeklődés fénykörébe. „A rendszerváltozás után a helyi hagyományok ápolása új lendületet kapott, nem kell attól félni, hogy az egészséges lokálpatriotizmust provincializmusnak bélyegzik, sőt minden település kereste, keresi a sajátos vonásokat, a mindenki másétól különböző értékeket, melyek arculatát meghatározzák” – írja a szerző-szerkesztő.

Szép, áttekinthető belső szerkezettel és tördeléssel jelent meg az adattár (néhány elütés, illetve tipográfiai következetlenség javítandó). Van viszont egy nagy hibája: az itt-ott még mindig hiányos névsoron túl – nem találtam meg például Lévay Botond debreceni költő és irodalmár (1943–2008) szócikkét, akinek három verseskötete (*Kő a szájban; Isten, a szobrász; Akkor is írsz*), illetve két „élményesszéje (*A hit gémeskútja; A kegyelem illata*) jelent meg – igen nagy szükség lett volna egy névmutatóra.

A névmutatót az adattári jelleg ellenére az indokolja, hogy az alkotókat a kötet településenkénti csoportosításban mutatja be, s ott sem alfabetikus rendben, hanem születésük időrendje szerint, így aki csak annyit tud egy szerzőről – mondjuk, Végh Antalról (1933–2000) –, hogy valamelyik bihari faluban tanítóskodott, végig kell lapoznia az adattárat, míg rátalál Gáborjánra, ahol is 1952–56 között volt képesítés nélküli tanító.

ZEMPLÉNI MÚZSA – 2013/NYÁR
AZ 50. SZÁM

13. évfolyamának derekán jubilál az 50. számmal a Sárospatakon negyedévente megjelenő folyóirat. Egey Emese egyebek mellett ezt írja a köszöntőben: „Egyszer majd ismét ráébred az ország, hogy a humán és a természettudományok nem szembeállíthatók vagy rangsorolhatók. Bármelyik nélkül és a művészeteket, közgyűjteményeket háttérbe szorítva, a falukutatás felhalmozódott ismeretanyaga nélkül, kisebbségi identitás és magyarságtudat-erősítés nélkül, környezettudatos tájgazdálkodás és a Zempléni-hegység

kutatása nélkül, Comenius, Rác István hagyatékának ismerete nélkül, a változó világhoz igazodó kulturális menedzsment nélkül, fotóművészeink, táncosaink, zenekarjaink nélkül, a grafikai biennálék, Széphalom és a kálvinizmus megújuló és megújítandó öröksége nélkül, az öregdiák mozgalom története nélkül nincs felemelkedés. Akkor szükség lesz újra a helyi erőkre, műhelyekre, a lokálpatriótákra, mert ezeket a közösségeket leszámítva, minőség jószerivel már csak a nagyvárosokban maradt.”

A jubileumi szám Takács Béla (1930–1997) református lelkész, néprajzkutató és művészettörténész 1990-ben írt tanulmányával indul. Az egykori sárospataki, majd debreceni református kollégiumi múzeumigazgató *Reformátusok Magyarországon* címmel ad művelődéstörténeti áttekintést a reformációtól a rendszerváltozásig. Szathmáry Béla Kövy Sándor emlékezetét idézi; Tarján Tamás Hubay Miklós – a tokaji írotábor egyik szeretett doyenje – életművének egy motívumát, az apaszerep értelmezési lehetőségeit járja körül (*Apa, atya, fiú*); a tanulmány a Hubay Miklós születése 95. évfordulója alkalmából rendezett emlékkonferencián (2013. május 3-án) előszóban elhangzott előadás szerkesztett, bővített változata.

Koncz Gábor teszi közzé édesapja, az idén épp 100 éve született Koncz Sándor református lelkész, sárospataki teológiai tanár, majd kollégiumi levéltár-igazgató visszaemlékezéseit alsóvadászi 13 évről (1952–1965). Koncz Sándort 1952-ben (a Sárospataki Teológiai Akadémia megszüntetése után), teológiai tanári jogainak érvényben tartásával, Alsóvadászra osztották be helyettes lelkésznek. Nos, számos

olyan élmény érte itt a szolgálat alázatával munkálkodó lelkész, mely a humor (és az önirónia) álcája mögött mély élettanításokat rejtett. Például a szolgálat elején rögtön azt tanulva meg, hogy be kell várni a nagy sietésben „lemaradt lelket” – az életet „frázismentes meghittséggel” kell melegíteni. S első prédikációja a magától történő kegyelemről szólt, arra koncentrálna, hogy „sohasem az a legtöbb, ami sok, hanem mindig az, ami éppen elég”.

Beszámolva a közösség mindennapjairól, a közösségépítés módjairól, Koncz Sándor valóságos miniatűr szociográfiát kínál a településről az 1982-ben a Sárospataki Öregdiákok Budapesti Baráti Köre klubestjén – a későbbi rekonstrukciót nagyban segítő jegyzetek alapján – tartott előadásában. Maga gyártotta módszerrel statisztikailag is igyekezett fölmérni a falut (az egy oldalon át közölt adatok alapján bizonyonnyal lehetne egy kisebb tanulmányt is írni). Tanulságos lehet a következő megjegyzés is: „A falu olvasta négyezer kötetes könyvtáramat. Ennek rövidesen abban mutatkozott a haszna, hogy a járás felfigyelt rá. A környező falvakat jóval megelőzve, soron kívül létesített falukönyvtárát.” Szolgálattudatát jelzi az alábbi adat: „Olyan református akadt a faluban, igaz, kevés, aki egyszer sem fordult meg a templomban, míg én ott szolgáltam. De olyan nem, akinél én legkevesebb háromszor ne lettem volna látogatáson.” Koncz Sándort a szolgálat mindig haza vezette, ezért is idézhette visszaemlékezései végén Váci Mihálytól a „világnyi otthonteremtés” gondolatát – a mindig biztonságot adó család mellett gondolva arra is, hogy legyünk otthon a „hazánkban és a nyugtalan világban”.

A *Zempléni Múza* jubileumi számának képzőművészeti melléklete Fery Antal kisgrafikáinak csokrát mutatja be, ehhez egy tanulmányt is közöl a folyóirat. Az idén, év elején elhunyt Soós Imre tekintette át az 1908–1994 közt élt, a 20. századi magyar grafika – azon belül az exlibris művészete – stílussteremtő mesterének életét, valamint munkássága jellemző mozzanatait. A Fery Antal-kisgrafikák száma jóval meghaladta a 2.000 darabot, abban most a tematikus csoportosítás segíti az eligazodást.

Rembrandt halálának 300. évfordulóján metszette Fery Antal Soós Imre-exlibrisét

**„Sohasem az a legtöbb,
ami sok, hanem mindig
az, ami éppen elég.”**

Soós Imre külön-külön szolt a portrékról, a műemlékek fametszetes lapjairól, a szőlős és boros exlibrisekről, a természeti értékeinket bemutató könyvjegyekről és alkalmi grafikákról, illetve a mini-könyvekről. (A Magyar Református Egyház Zsinati Irodája Sajtóosztálya által gondozott könyvecskék szövegének válogatását Bottyán János végezte, a fametszetű illusztrációkat pedig Fery Antal készítette. Az első kötet Bethlen Gábor fejedelem születésének 400. évfordulójára jelent meg, a következő Arany János halálának 100. évfordulóján látott napvilágot, a harmadik Kőrösi Csoma Sándor születésének 200. évfordulója előtt tisztelgett.)

*Egy jellemző oldalpár
az 1984-ben megjelent
Kőrösi Csoma műni-
könyvből, a nagyenyedi
Bethlen kollégiummal*

A SZÓKIMONDÓ ajánlata: KÖNYV CSEH GUSZTÁVRÓL

A hajdúszoboszlói Múzeumi Galériában a Csapody Miklós által írt, Kolozsvárott az idei – 3. ünnepi – könyvhéten bemutatott könyvet afféle kiállítás vezetőként is lehet használni, hiszen Szoboszlón különterem mutatja be Cseh Gusztáv életművének a reprezentatív darabjait. A város folyóirata természetesen figyelmet fordít a könyv megjelenésére, melyet magunk is bizton ajánlhatunk a kisgrafikai kedvelőinek.

Szorosan kapcsolódik ide az a hír, hogy augusztus végén Cseh Gusztáv grafikáiból a Lásbas Házban, Sepsiszentgyörgyön nyílt kiállítás. Ott a néhai kolozsvári művész

híres *Hatvan főember*, illetve a *Jeles Házak* című sorozata mellett a hajdúszoboszlói Bocskai Galéria teljes Cseh Gusztáv-anyaga látható volt, melynek fontosságát a kritika is hangsúlyozza.

Alsócernáton

Cseh Gusztáv őseinek szülőföldjét megörökítő kisgrafikája

„A modern erdélyi magyar grafika fekete-fehér káprázatainak mestere, Cseh Gusztáv 1934-ben, Kolozsváron született. Páratlan rajztehetsége már irodalmi karikatúráiban, könyvgrafikusi munkásságában megmutatkozott, nevét mégis csak első kiállítása (1965), eredeti, nagy hatású munkái tették közzismertté. Első korszakában a hagyományt kora egyetemes modernségének nyelvén beszélte el, abszurd és groteszk ábrázolásokban, szürreális álmokat tett jelenvalóvá” – írja Csapody Miklós, emlékeztetve rá: Cseh Gusztáv pályafutásának második korszaka apja halála és Áron fia születésének évében, 1972-ben kezdődött, ekkor fordult érdeklődése családjá és népe történelmi hagyatéka felé, így jutott el Alsócernátonba, a család ősi fészkebe. „Az erdélyi magyar művelődés századainak nagy személyiségeit, a szellemi és épített örökség emléktárát történelmi művek összefüggő együtteseként, sorozatként szemlélte. Így alkotta meg a *Hatvan főember* képes panteonját (1980) majd a főemberek ősi lakhelyeit, kastélyait, udvarházait, várait és templomait bemutató, ugyancsak 60 képes *Jeles házakat* (1984).”

IMRE LAJOS GRAFIKÁI

A *REFORMÁTUSOK LAPJA* augusztusi ünnepi számában Szent Ernő mutatta be a június végén a hódmezővásárhelyi Ótemplomban nyílt grafikai kiállítást. A hódmezővásárhelyi születésű Imre Lajos metszetei könyvillusztratori és exlibris-készítői oeuvre-jét is dicsérik.

MADÁCH IMRE/KASS JÁNOS

Új időszaki kiállítás
a szegedi Kass Galériában

Megújult Szegeden a Kass Galéria Kass János-kiállítása: a nyáron újrendezett tárlat középpontjában a Madách-művek illusztrációi állnak. Korábban – a Kass János (1927–2010) halála utáni két évben – a *Hamlethez* és a *Kékszakállú herceg várához* készült illusztrációk adták a törzsanyagot, a mostani *Madách Imre/Kass János* című időszaki (júliustól az év végéig nyitva tartó) tárlat gerincét két Madách-dráma, az *Ember tragédiája* és a *Mózes* illusztrációi képezik.

Kass János négy alkalommal illusztrálta *Az ember tragédiája* színeit, ebből kettő a legismertebb, az 1957-es és az 1980-as – kivételes munkákkal gazdagítva azt az illusztrációs hagyatékot, melyben a legelső Zichy Mihály sorozata volt 1887-ben, majd Buday György 1935-ben metszette fába a maga szintén meghatározó ciklusát; végül Réti Zoltán készített 1982-ben akvarell illusztrációkat a *Tragédiához*.

A *Tragédiához* készült Kass János-sorozatok közül kettő rézkarc, különböző méretben, egy tusrajz-ciklus, és létezik egy díjegyves postai levelezőlapokhoz készült rajzszorozat is. Látható továbbá 15 rézkarc a *Mózeshez*, 16 eredeti vázlat a *Tragédiához*, valamint a művész életének első és utolsó (posztumusz) bélyegei, melyek Madáchcsal kapcsolatosak.

*Kass János 1957-es illusztrációja
a XV. színhöz (fönt);
egy kocka a július 4-i megnyitóról
(forrás: www.szegedma.hu);
Csorba László megnyitja az új
kiállítást (következő oldal, jobbra
fönt; forrás: Bánki Vera)*

A kiállítást újrendező Bánki Vera, Kass János özvegye írta levelében, hogy több hónapot szentelt a 28 évvel ezelőtt létrehozott Kass Galéria ismételt életre keltésének. („János azt mondta, hogy a halála után egy évvel vége lesz a galériának... Ezt azért nem szerettem volna.”) A Madách–Kass kiállítást két egykori

Kass-tanítvány, Gyárfás Gábor és Kiss István segítségével rendezte.

A megnyitón Csorba László, a Magyar Nemzeti Múzeum főigazgatója felhívta a figyelmet a Kass-életmű nagyságára: „nemcsak egy grafikusról van szó, hanem egy olyan humanista gondolkodóról, akire csak a legmagasabb jelzőket lehet használni. Az ő

művei kulturális csúcstermékek: utánozhatatlan vonalakkal, alakokkal és kompozíciókkal találkozhatunk műveiben – idézi föl az elhangzottakat a *Tiszatáj online*. – Kass János különösen nagy mestere volt az újragondolásnak, újraértelmezésnek. Így járt el Madách Imre, a 19. század egyik legnagyobb gondolkodója műveinek illusztrációja során is. Hidat épített a 19. század gondolkodója és a 21. század embere között, hogy értse, befogadja a mai kor embere is a madáchi műveket. Ami lényeges különbség a két művészből, az a nőkhöz való viszonyuk [...] amíg Madách Imrének köztudottan ambivalens viszonya volt a gyengébbik nem képviselőivel – ennek nyoma műveiben is felfedezhető –, addig Kass János grafikáiban eszményi nőalakokkal találkozhatunk, minden bizonnyal az életét meghatározó nők ihletésére. A művek mindegyikére jellemző, hogy beléjük lehet bújni [...] Valódi világok, amelyeknek a legapróbb részleteiben is az egyetemeség, a tágasság, a világról való gondolkodás tükröződik.”

*Kass János 1980-as illusztrációja
Az ember tragédiája VIII. színéhez*

„A KÖNYV MŰVÉSZETE”

Vincze László kiállítása

Vincze László grafikusművészről könyvjegyei és autonóm grafikái, illetve művésztelep-szervezői munkája kapcsán többször írtam a *Néző • Pont* oldalain. Az alábbi szemle apropója az, hogy szeptemberben *A könyv művészete* címmel rendezett egy tematikus kiállítást a debreceni Benedek Elek Könyvtárban. Invitálóként írta:

„Egy kicsit rendhagyónak sikerült az anyag összeállítása, mert könyvborítókat, oldalakat, illusztrációkat és exlibriseket állított ki, azaz mindent, ami a könyv szépségéhez tartozik. Kivétel nélkül minden megjelent nyomtatásban, nem állított ki terveket. Rég vágyok erre a lehetőségre, hogy bemutassam azt, amit az évek során gyűjtökkel, nyomdászokkal, írókkal, költőkkel, tördelőkkel, szerkesztőkkel volt alkalmam átélni, hiszen a könyv és az exlibris végül is közös munka.”

Vincze László exlibrise a Benedek Elek Könyvtár számára és a névadó portréja

Ennek a közös munkának a teljességgépzete az egymástól függetlenül szemlélhető stációkon is érzékelhető: önálló művekként lehet azokra tekinteni azokra. S különösképpen a grafikai illusztrációkra. Nem véletlen az, hogy a tárlatot Tar Károly költő nyitotta meg – az ő verseihez a legtöbb illusztrációt talán Vincze készítette. Ez a művészi munka soha nem szolgálai – sokkal inkább témaötlet volt számára az alapmű. A rajza azonnal önálló életre kel, és fölerősíti a vers mondanivalóját a maga intenzív olvasat-készítésével. Ahogyan Tar Károly fogalmazott: a rajz nemcsak kiszélesíti a vers jelentését, de a szavaknál is jóval erősebben fogalmazza meg az érzelmi üzenetet. A szépség természetes módon születik meg ebben a sajátos transzpozícióban is, a figurális továbbgondolásban, az asszociatív hozzáértelmezésben.

*Vincze László grafikája Tar Károly verséhez
(Nem csak az a bátor ember – a Szólj tisztán
és hangosan című kötetből, 2013)*

Ugyanilyen komplex, a szövegvilágot és látványt együtt értelmező-megjelenítő szemléletet igényel a könyvterv. Vincze László az elmúlt évtizedekben több mint 300 könyvborítót tervezett, gyakorta az egész könyvet ő gondozta – a tipográfiai tervezéstől kezdve a nyomdai kivitelezés előkészítéséig. Tar Károly ebből a sorból kiemelte Arany János költeményét, a *Nagyidai cigányokat* és a Wass Albert-könyvsorozatot.

Vincze László tusgrafikai illusztrációin csakúgy, mint linómetszetes exlibrisein a visszatérő figurális motívumok közt találjuk a nő (nem egyszer táncoló nő), a madár, a ló (és a két metaforikus lét-attribútum társításával a pegazus), illetve a mitológiai, archaikus-folklorikus maszkos átváltozás alakját, jelölését. Ezek a meghatározó figura- és témacsoportok jelen vannak a nagyobb méretű autonóm grafikai lapokon, illetve a táblaképeken, pasztell festményeken is.

„Látva az elrejtett csodákat, felismerni a jegyeket, üzeneteket. Megbecsülve homományunkat, tisztelni elődeink tanítását. Átadni a múlandóságnak a marandóság reményét.” – így szól Vincze László ars poétikája. Sebestyén Mihály nemcsak a jelekre, de a jelképekre is fölhívja a figyelmet, szimbólum és szatíra együtt-

tes megjelenítéséről beszélve. Vincze „csupán rajzol, firkál, dühösködik, elmosolyodik a bajusza mögött. Tehet talán róla, hogy ennyiféle szépséges szörny, ironikus szerelem, jéghideg napsütés jön elő a tudat mélyéről?”

A nőszimbólum klasszikus stilizáltsága a részletek gazdagságával társul. Nemcsak a görög vázák táncosnői és a modern művész absztrakciói jutnak eszünkbe, de a szecessziós mivétség is, mely az alakok kidolgozását jellemzi. A figurán belül, a grafikai testtömeg, a vonalak közé szorított létezés viszonylatában valóságos történetek rajzolódnak ki előttünk. A nő (másutt a ló és a madár) testébe Vincze belefoglalja nemcsak a fényt és árnyékot, hanem az élet különböző mozzanatait is. A születést és halált, az álmot, a látomást és az észlelést, a csöndet és sikolyt, a természet körforgását és az állandóságot.

Szabó András még egy 2007 elején tartott tárlatnyitó alkalmával fogalmazta meg, hogy az archaikus fegyverzettel, igazi „képíróként” élénk lépő Vincze László „magán-, társadalmi- és művészléte nem igényel kinyilatkoztatott téma-, motívum- és plasztikaélést. Mindenkor az ősi, az emberi plasztikai igazságot éli, és mellébeszélés nélkül, szabatos plasztikai nyelven teszi azt papírra.” Hogy mit értett Szabó András a képi plaszticitás alatt, azt nem tudjuk megmondani, de azt igen, hogy mit érthetünk mi. Hogy Vincze alakjai tustömegükkel, életességükkel és belső mozgásdinamikájukkal a papír sík felületéből valóságos testformaként emelkednek ki a saját gesztusrendszerükkel megteremtett térbe.

Vincze László könyvjegyei Arató Antal és Sashegyi Gabriella Edit számára

A plasztikus jellegét a maga szimbolikus varázsával erősíti föl a táncmozdulat – az ellentétek egységesítésével, az élet körforgásával, mondhatni, hogy az ősi vágy-reprezentációkkal s a folyamatos átalakulás érzékeltetésével (avagy az önmagába visszatérő változás paradoxonjával) –, másrészt föl kell hívni a figyelmet a zenei attribútumok jelenlétére. Ez alatt most konkrétan a zenélést értjük, azt a helyzetet, ahol a kompozíció középpontjába állított figura társa a hangszer (és mellőzzük itt az olyan, egyébként a Vincze-művekhez is visszavetítésre alkalmas kompozíciós metaforákat, melyek szerint maga a mű megalkotása rokon egy zenei folyamattal). Társként a hangszer eleve megszemélyesül, ám a hangszerrel való játék alkalmas arra is, hogy különböző emberi szituációk, meghatározó egzisztenciális helyzetek jelenjenek meg általa, s azokat alapján képes karakterizálni a zenélő domináns tulajdonsága. A zenélés közben megszemélyesülő hangszer olyan tulajdonságokat ölt magára, mely a zenélőt jellemzi. Ennek következtében nem a megszólaló zene alakítja át a személyiséget egy, a zenében hordozott hangulattá, ellenkezőleg: a zenélés révén megérezkített emberi tulajdonság formálódik át zenévé.

Lenkey István Vincze László exlibris művészetéről fogalmazott meg összegzést a művész könyvjegyzékítő tevékenységét reprezentáló kiadvány élén, kiemelve a marosvásárhelyi újabb grafikai nemzedék kiváló képviselőjét. Vincze munkássága jellemzőjeként azt említi, hogy egyaránt kéri a kisméretű exlibrisek és nagyméretű szabad grafikák. „Könnyedén, lehetőleg finom vonalakkal, a fehér-fekete közötti átmenetet mellőzve rajzolja, metszi linóleumba és fába üzenetét [...], közben gyermeki derűvel és sok-sok fantáziával oldja meg azt a feladatot, amit az exlibris klasszikus hagyományai elvártak és elvárnak Dürertől kezdve napjaink művészeitől is. Lendületes vonalai a mondanivalóra összpontosító lelki állapotát tükrözik. [...] Lapjai sok magyar és erdélyi irodalmi-történelmi vonatkozású ismeretanyagot hordoznak. Utalásainak megértéséhez szükséges és nélkülözhetetlen a 20. század második fele kelet-európai történetének ismerete, s talán valahol annak megélése is.” A mostani kiállításra Vincze László az eddig készült több mint félezer opusból csupán három 24-es tablót hozott el, ám ezek a jól kiválogatott munkák is képviselik az alkalmi grafikai életművet, benne úgy a tematikus, mint a kompozíciós változatossággal.

Nagy Miklós Kund *A grafikus játéka, muzsikája* címmel közölt feljegyzéseket Vincze László lapjairól. Ebben azt írja, hogy műveit egyrészt a szabad mozgás és a spontaneitás, a véletlenszerűeknek tűnő képzettársítások sora jellemzi, másrészt a következetes mítoszépítés. „Az egyetemes mítoszokból éppúgy táplálkozik, mint a népi gyökerű erdélyi tradíciókból. A *Mózes*, a *Sámson*, az *Európa* egyfelől, a *Fejfék*, a *Cantata profana*, a *Farsang* másfelől jól példázza ezt.” Úgy véljük, ez a kétféle ágazó gyökérzet tartja szilárdan Vincze komplex könyvművészetét is.

LAPZÁRTA

EGY DOKUMENTUMFILM
– ÉS AMI ABBÓL KIMARADT

A Szabó Magda Szellemi Örökségéért Alapítvány és a fővárosi, Marczibányi Téri Művelődési Központ irodalmi beszélgetést rendezett október 8-án „Egy dokumentumfilm – és ami abból kimaradt” címmel.

Láthatták az érdeklődők a Magyar Televízió *Múlt-kor* című sorozatának Szabó Magdáról készült portréfilmjét, majd a film szereplőivel, a hat éve, 90

évesen elhunyt író közeli ismerőseivel, barátaival beszélgetett a szerkesztő, Szolják Szilvia. Az est díszvendége Piros Ildikó színművész volt, ő a Szabó Magda műveiből készített önálló estjéből adott elő részleteket. (A beszélgetésre Dobos Marianne író, közíró; Kabdebó Lóránt irodalomtörténész, kritikust; Urbanek Krisztinát, Szabó Magda utolsó orvosát, valamint Szurmainé Silkó Máriát, az író nő barátját hívták meg.)

2009-től őrzi alapítvány Szabó Magda emlékét.
A Szabó Magda Szellemi Örökségéért Alapítvány honlapja:
www.szmalapitvany.hu
Adószáma: 18136469-1-41

BIHAR – HAJDÚ-BIHAR EURORÉGIÓ FOTÓMŰVÉSZEK 3. PÁLYÁZATI KIÁLLÍTÁSA

A Nagyvárad Euro Foto Art Egyesület (a Nagyvárad Fotográfusok Tavirózsa Klubjával) és a Debreceni Fotóklub szervezte a „Bihar–Hajdú Bihar Eurorégió” fotográfusainak 3. kiállítását. A hajdú-bihari fotókat nagyvádi zsűri (Dancoglu Constantin, Claudiu Szabó és Tóth István) értékelte, a nagyvárad alkotásokat debreceni zsűri (Kocsis István, Tamus István és Máthé András) válogatta. Nagyváradon október 18-tól, Debrecenben a hónap végétől volt látható az 50-50 darabos kollekció.

*A hajdú-bihari
fotósok közt I. helyen
végzett a debreceni
VARGA JÓZSEF
(Debreceni Fotóklub),
A szeretet fényei című
munkájával, melyet
beválogattak a
MAFOSZ Szalon
2013 képei közé is
(bemutatták a Tatai
várban)*

*A II. és III. helyezést
a nyíregyházi
KOVÁCS MATILD
(Debreceni Új Fotó-
műhely) szerezte meg
a Gyöngyvirág,
illetve az Álom (rep-
rodukciónk) című
kompozícióival.*

*A bihori díjazottak:
I. helyezést ért el
Marius Ciobanu
(Nagyvárad):
Terepmunka
(képünkön); a II.
Barcsa Sándor lett
(Bályok) Párhuza-
mos világ; a III.
Monica Butnaru
(Nagyvárad) Portré
21 című képével*

A NÉZŐ PONT 55., 2014/JANUÁRI KÖTETÉNEK AJÁNLATÁBÓL:

ÁTVÁLTOZÁSOK címmel rendezte meg Tamus István grafikusművész 60. születésnapjára pályakép-kiállítását a debreceni Kölcsey Központ. A Bényi Árpád teremben szeptember 13. – október 13. között volt megtekinthető a sokszorosító grafikákat, egyedi rajzokat, akvarelleket és festményeket bemutató jubileumi tárlat.

ENCORE – ez volt a címe Maklár Kálmán (válogató) kiállításának, mely a debreceni DOTE Elméleti Galériában szeptember 22-étől fogadta a közönséget. A művész 21 képet mutatott be (a debrecenivel párhuzamosan, október 1-étől, a fővárosban is áttekinthető tárlat nyílt Maklár munkáiból).

*Maklár Kálmán:
A bölcsesség kezdete (2004, akril)*

MOLNÁR MÁTYÁS EMLÉKKONFERENCIÁT rendezett a Magyar Nemzeti Múzeum tagintézményeként működő Vajai Vármúzeum és Képzőművészeti Gyűjtemény. A szakmai találkozót a 90 évvel ezelőtt született múzeumalapító Molnár Mátyás emlékére szervezték, aki számos újítása mellett Váci András képzőművésszel közösen már a múzeumalapítást követő évben, 1965-ben létrehozott a várkastély déli bástyájában egy alkotóotthont. Az ország talán legkisebb alkotóháza képzőművész vendégeinek adományozása és a gondos gyűjtőmunka eredményeként 1966-ban nyílt meg a kortárs képzőművészet keresztmetszetét bemutató kiállítás. Az emlékkonferencia idején egy mintegy félszáz képből álló válogató kiállítást mutattak be a gyűjteményi anyagból a nyíregyházi Jósa András Múzeumban.

TOVÁBBI TÉMÁK, ROVATOK ÉS CÍMEK A KÖVETKEZŐ SZÁM TARTALMÁBÓL:
Weöres Sándor „Elhagyott versei”; Haikuk gyerekektől – versek gyerekeknek;
Szemle: Folyóiratok; Tudomány és teológia; Collegium Doctorum; Debreceni látóképek; Szigeti Jenő, Baranyi Tibor Imre, Erdei Sándor Tóth Dénes újabb könyveiről; Toronynapló; Múzeumi Kurír; Dokumentum.

A NÉZŐ • PONT TÁMOGATÓI ÉS ELŐFIZETŐI

Nemzeti Kulturális Alap

KAPITÁLIS KFT. – Debrecen; KAPUSI JÓZSEF

BLONDEX KFT. – Debrecen; BODÓ ISTVÁN

HOLLÓ LÁSZLÓNÉ MAKSA OLGA – Debrecen

Déri Múzeum Baráti Köre Holló László Hagyományörző Tagozat – Debrecen

SER–MÜLLER KFT. – Debrecen, Hajdúböszörmény; SERFŐZŐ ATTILA

CEZE ÚT- ÉS MÉLYÉPÍTŐ KERESKEDELMI ÉS SZOLGÁLTATÓ KFT. – Debrecen; CZENTYE JÁNOS

DEBRECEN MEGYEI JOGÚ VÁROS
KULTURÁLIS ALAPJA

Budapest – prof. dr. Bánfi Tamás; Bánki Vera; dr. Bolvári-Takács Gábor; dr. Feledy Balázs; Honvéd Együttes Művészeti Nonprofit Kft.; KBK Grafikagyűjtő és Művelődési Egyesület; Magyar Táncművészeti Főiskola; Palásthy Lajos; dr. Szurmainé Silkó Mária; Szabó Magda Szellemi Örökségért Alapítvány; V. Tóth Kornélia

Debrecen – dr. Altorjay István; Bereczki Gizella; dr. Bertha Zoltán; Cserép Zsuzsanna; prof. dr. Csohány János; Erdélyi Márta; dr. Hegedüs Ida; Józsa János; dr. Juha Enikő és Turcsányi Béla; Juha Richárd; Kármán József és felesége; Kémeri Zoltán; KLTE Baráti Köre Egyesület; Korompai Balázs; Kónyáné Tóth Mária; Kós Károly Művészeti Szakközépiskola és Kollégium; dr. Kövér József; dr. Kurucz Márta; dr. Lenkey Béla; Magyarné Ember Mária; Madarász Kathy Margit; M Nyomdaellátó–Papír Kft.; Májer István; Maksai János; prof. dr. Maródi László; Máté László; Molnár Csaba; dr. Nagy Attila; Nagy Zoltán és felesége; Németh Rudolf és családja; Tamás-Kis Andrásné; dr. Papp Gyula; Piskóty Teréz; Rózsa János és R. Poncez Mária; Sass Bálintné; Suliszerviz Oktatási és Szakértői Iroda; Szabó András; Szilágyi Imre; dr. Ujváry Zoltán professor emeritus; UroPath Bt.; Varga József; Várkonyi Zsolt; dr. Virágh Mária

Hajdúböszörmény – Andorkó Mária; Hajdúböszörmény Város Önkormányzata; Hajdú-sági Múzeum; Illyés András; Kiss Attila; Molnár Pál; Pálnagy Balázsné; Sántha Antal (Formula Holding Kft.); Tarczy Péter

Bakonszeg: Fenyvesvölgyiné Tóth Mária Zsuzsanna; *Érd:* Skornyák Ferencné Turner Zsuzsa; *Gömörzölös:* É. Kovács László és családja; *Gyula:* Póka György;

Hódmezővásárhely: Hézső Ferenc és felesége; *Keszthely:* dr. Súlyom Sándor;

Komárom: Orbán Irén és Gazda Anna; *Konyár:* Szőnyi Sándor és felesége; Kurucz Albert Falumúzeum Művelődési Ház; *Mályinka:* dr. Szelekovszky Sándor és felesége; *Mohács:* dr. Lenkey István; Hegyibeszédesek Baráti Társasága; *Monor:* Koday László és felesége; *Nádudvar:* Ludman Imre és családja; *Pannonhalma:* Gaál András és felesége;

Párizs: Józsa Judit, Józsa Mónika; *Pomáz:* Ásztai Csaba; *Putnok:* Gömöri Múzeum; Holló László Galéria; *Szekszárd:* Szabóné Papp Ibolya; Illyés Gyula Megyei Könyvtár; *Szentendre:* Aknay János

TARTALOM

<i>Az öröm virágai</i> (vers Madarász Kathy Margit textiljéhez)	433
<i>Aranysóhajú</i> (vers)	436
„Ó, Szent István, dicsértessék..” (<i>Madarász Kathy Margit ünnepi kiállítása</i>)	436
MÚZEUMI KURÍR	
A csend üzenete – Ars Sacra Fesztivál	
(<i>Gyurkovics Hunor kiállítása a Hajdúsági Múzeumban</i>)	438
Holló László grafikai noteszjegyzetei (3.)	446
<i>Magdaléna</i> (vers Holló László grafikája mellé)	453
Emberek és könyvek Holló László emlékezetéről	
(<i>Bakó Endre könyve Holló Lászlóról</i>)	454
MÚZEUMI HÍREK	
Kórházi fotózástól a művésztelep alapításig (<i>H. Csongrády Márta fotói</i>)	457
<i>Körkörös romok</i> – Ország Lili falai	458
<i>Still</i> – Fotográfia a múzeumban	460
Tér–Idő és Éneklő kókuszok	462
<i>A Hontalanság hitvallása</i> ; LYRA-estek	463
Szilágyi Imre tárlata és kitüntetése	464
475 éves a Debreceni Református Kollégium	465
Művészeti metszet a paravánokon Cs. Tóth Jánostól	468
55 – Máté László grafikai anyaga Nagyváradon és Kolozsváron	469
A groteszk bíró elé áll a világ (<i>Galambos Tamás kiállítása</i>)	470
Torony napló – Szindbád olvasása közben II.	
(<i>Álmomban menyecskek; Azt gondolta, hogy örökké;</i>	
<i>A lány mondja – versek</i>)	472
MARGÓ	
Folyóiratokról (<i>Új Dunatáj; Opus; Várad; Nyelvünk és Kultúránk</i>)	474
<i>Kultúra – Érték – Változás a táncművészetben...</i>	477
Bertha Zoltán: <i>Székely Homérosz</i>	483
<i>A Hitel</i> búcsúja Görömbei Andrásról	493
Csorba Péter: <i>Farkaskaland</i>	495
<i>Hajdú-Bihar megye irodalmi adattára</i>	496
<i>Zempléni Múza</i> – az 50. szám	498
Könyv Cseh Gusztávról	500
Madách Imre/Kass János	502
A könyv művészete (<i>Vincze László kiállítása</i>)	504
LAPZÁRTA: Egy dokumentumfilm – és ami abból kimaradt; Bihar – Hajdú-Bihar	
Eurorégiós fotótárlat; A januári, 55. kötet ajánlatából	508